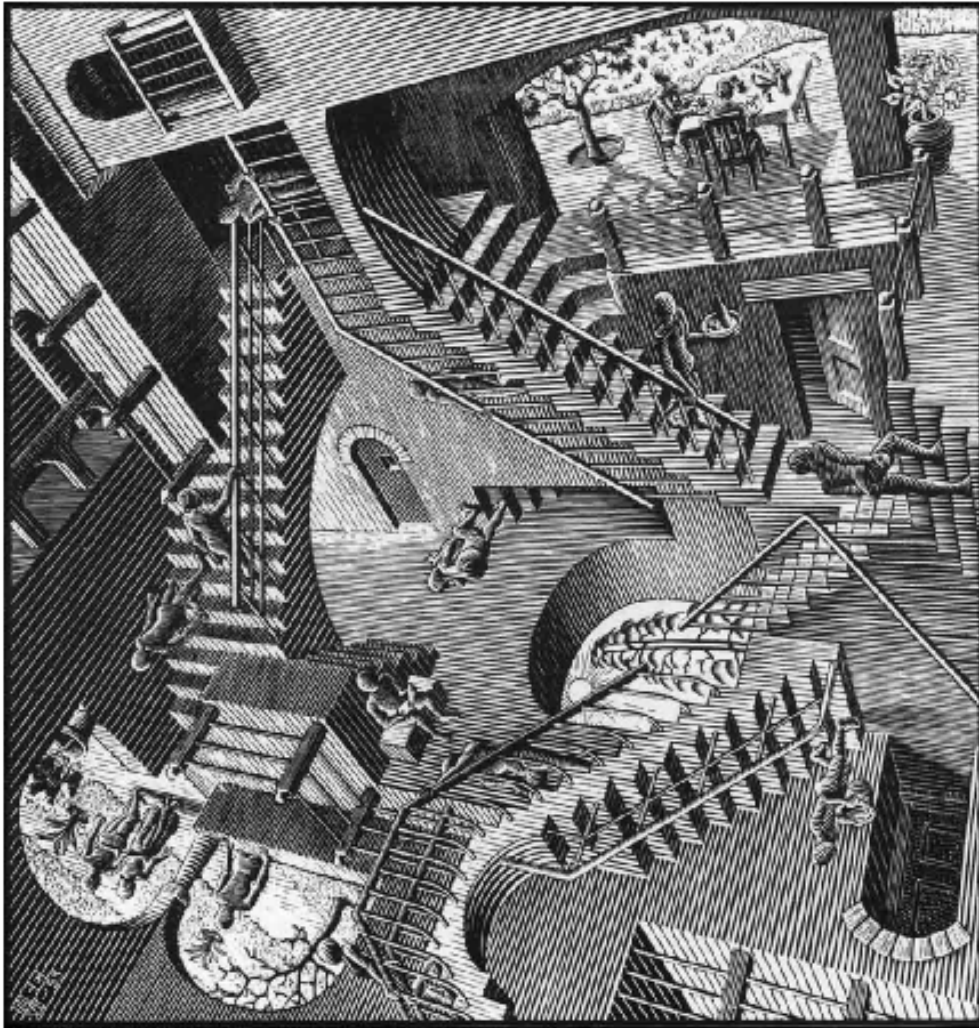

In beweging

Onderzoek naar eigen pedagogisch handelen.

Naam: José Verdaasdonk

Studentnummer: 2154538

Master Special Educational Needs (M SEN)

Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Leerroute: RTD2

Begeleider: Piet Koppejan

Maand en jaar: Juni, 2011

Inhoudsopgave	2-3
Samenvatting	4
1. Inleiding	
1.1. De context	5
1.2. Doel van het onderzoek	6
1.3. Doel in het onderzoek	6
1.4. Relevantie	6
1.5. Onderzoeksvraag	6
2. Theoretisch kader	
2.1. Ontwikkelen	7
2.2. Persoonlijke ontwikkeling	7-8
2.3. Professionele ontwikkeling	8-11
2.4. Zelfkennis is leraargereedschap	11
3. Opzet onderzoek	
3.1. Verantwoording gekozen onderzoeksvorm	12
3.2. De onderzoeksgroep	12
3.3. Dataverzameling en afwegingen	13
3.3.1. Mijn startpunt: de beginsituatie	13
3.3.2. De vervolgstap	13
3.3.3. Het bereikte doel	14
3.4. Wijze van data analyseren	14
3.5. Betrouwbaarheid, validiteit en triangulatie	14
3.6. Ethische aspecten	15
4. Resultaten	
4.1. De eerste stap: mijn beginsituatie in beeld	16
4.1.1. Basisbehoeften en de school	16
4.1.2. Mijn pedagogische stijl	17
4.1.3. De kinderen	18
4.1.4. Analyse van bovenstaande gegevens om tot een volgende stap te komen	19
4.2. De tweede stap: handelen afstemmen	19-20
5. Bevindingen en de tweede meting	
5.1. Logboekbevindingen van mezelf	21

5.2. Logboekervaringen van de kinderen	22
5.3. Bevindingen van de school	22-23
5.4. De tweede meting	24
5.4.1. Basisbehoeften van de school	24
5.4.2. Mijn pedagogische stijl	24-25
5.4.3. De kinderen	25
 6. The never ending story	
6.1. Het antwoord op mijn onderzoeksvraag	26
6.2. Yes, wat een ervaring	26-27
6.3. Aanvulling en verrijking	27
6.4. Vergelijken van beginmeting en tweede meting	27-30
 7. Helikopter	
7.1. Vanaf de grond opstijgen	31
7.2. Vliegen	31-32
7.3. Terugkomen op de grond en iets achter laten	32
Nawoord	33
Literatuurlijst	34
Bijlagen	35-59

Samenvatting

Een juf met de handen in het haar. Een school en een groep kinderen in de klas met veel onrust, fysiek en verbaal geweld. Een juf, die niet meer weet hoe te handelen na 25 jaar les te hebben gegeven. Daarom dit onderzoek.

Dit onderzoek is uitgevoerd om mijn pedagogisch handelen te verbeteren, te veranderen. Ik zou graag zien dat er meer rust komt in de groep, dat kinderen meer plezier hebben, samen werken en spelen. Zo houden ze energie over om te leren. En dit heeft alles te maken met mijn handelen. Ik wil weten waar de specifieke behoeften van individuele kinderen liggen, zodat ik daarop kan afstemmen.

Ik breng mijn manier van handelen in beeld als persoon en als professional. Ik ben begonnen met het in beeld te brengen van mijn kennis, die ik al heb van mijn persoonlijke ontwikkeling door middel van het enneagram en de kernkwadranten van Offman. Wat ik nodig heb is theorie. Welke theorie geeft mij handvatten om mijn persoonlijke en professionele zelf te voeden zodat ik in de praktijk kan afstemmen op individuele behoeften van kinderen? Deze heb ik gevonden in de basisbehoeften Luc Stevens en de interactiewijzer.

Ik heb gebruik gemaakt van vragenlijsten om mezelf en de kinderen in beeld te brengen: vragenlijst handelen in de groep, botsvragenlijst, vragenlijst "mijn persoonlijk profiel" en de vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag.

Naar aanleiding van de tips in interactiewijzer over professionele houding en sociale vaardigheden, ben ik deze gaan uitproberen in de praktijk. Ik houd een logboek bij van de activiteiten, bevindingen, reflecteer en evalueer: wat gaat goed, wat kan ik verbeteren.

Na het uitproberen in de praktijk heb ik een tweede meting gedaan en daaruit mijn conclusies getrokken en aanbevelingen naar mezelf en de school gedaan.

Een never ending story.

1. Inleiding

1.1. Context

Hoe ga ik om met leerlingen die niet actief aan de les meedoen, die brutaal zijn, de hele les dromen of zich heel erg op de achtergrond houden?

Kortom: leerlingen die geen gedragsstoornissen hebben maar wel voor frustraties en irritaties zorgen bij leraren.

Vaak wordt er tijdens de pauzes over deze leerlingen gepraat: "Ik weet niet hoe ik dat kind aan het werk moet krijgen, zij is niet te motiveren om mee te doen met de les. Haar cijfers zijn ook niet geweldig. Heb jij daar nou ook last van?" Of: "Ik word zo moe van deze klas, als ik het ene brandje heb geblust, begint het andere brandje alweer. Aan lesgeven en uitleggen kom ik niet meer toe! Hoe kan ik dit veranderen?" Leraren willen graag dat al hun leerlingen zich goed ontwikkelen. Dit kan door zicht te krijgen op het eigen functioneren, het eigen gedrag en eigen belemmeringen te leren kennen.

(www.rensen-onderwijsadvies.nl).

Terugkijkend in de tijd dat ik 25 jaar werkzaam ben geweest op een reguliere basisschool in Dongen, heb ik op die school geen aanleiding gehad om mijn pedagogisch handelen te onderzoeken, omdat er op die school weinig gedragsproblemen, problemen in omgangsvormen en taalgebruik bij kinderen is.

Tot ik 1 ½ jaar geleden gekozen heb op een andere, reguliere basisschool in D.te gaan werken, onder dezelfde stichting. Daar vielen mij meteen een aantal dingen op:

Ik zie een strafbankje bij de directeur, waar kinderen op zitten als de leerkracht het even niet meer weet.

Ik zie op de speelplaats, in het gebouw en in mijn klas fysiek geweld. Ik hoor taalgebruik en zie omgangsvormen van kinderen, die mijn grenzen overschrijden en buiten mijn normen en waarden gaan.

Ik ervaar geen betrokkenheid bij het leerproces van een groot aantal kinderen.

Ik ben een deel in het geheel. Het geheel kan niet buiten beschouwing blijven.

De school heeft van de onderwijsinspectie de beoordeling zwak gekregen en is nu bezig met een verbeteringstraject, waarin opbrengstgericht werken op het gebied van rekenen, Nederlandse taal en zorg centraal staat.

Visie van de school op onderwijs:

Elk kind heeft eigen mogelijkheden. Het is de moeite waard het onderwijsaanbod te richten op de behoefte van het kind en tegelijkertijd te zorgen voor een doorgaande ontwikkeling.

Vanuit deze adaptieve basishouding besteden we aandacht aan de sociaal-emotionele groei.

Wij geven ruimte aan eigen initiatief en maken de leeromgeving zo uitdagend mogelijk en stimuleren communicatie op het niveau van de kinderen.

Een actieve leerhouding en zelfstandig werken dragen bij aan de individuele ontwikkeling, net als het gevoel van welbevinden en betrokkenheid.

Binnen het onderwijs basisschool V is aandacht voor extra zorg voor kinderen die meer en minder mogelijkheden hebben. Die zorg wordt zoveel mogelijk in de eigen groep gegeven.

1.2. Doel van het onderzoek

De aanleiding van dit onderzoek komt voort uit een verlegenheids situatie van mij als leerkracht: Ik heb een onrustige groep met fysiek en verbaal geweld en ik weet niet meer hoe te handelen om dit gedrag te verminderen. Ik kom hiervoor ook kennis te kort.

Het onderwerp is onderzoek doen naar pedagogisch handelen.

Dit onderzoek is nuttig voor mezelf en voor de kinderen van mijn groep.

1.3. Doel in het onderzoek

Mijn vraag is: hoe handel ik, hoe ik reageer op gedragingen van kinderen om vervolgens te weten te komen hoe ik af kan stemmen op de individuele behoeften en mogelijkheden van de kinderen. Deze afstemming vind ik belangrijk, want als kinderen geen energie meer hoeven te steken in grenzen verkennen en verleggen, bang zijn of bang maken, op hun hoede zijn of stoer zijn, houden ze meer energie over om te leren, samen te spelen en te werken.

1.4. Relevantie

- Relevantie voor mezelf:

Ik wil mijn persoonlijke zelf blijven ontwikkelen en daarmee mijn professionele zelf blijven voeden. Een leven lang leren.

- Relevantie voor mijn praktijk

Ik wil kinderen tot ontwikkeling laten komen. Ik wil dat kinderen plezier ervaren en beleven in leren, samen werken en samen spelen.

- Relevantie voor de theorie

Ik wil het kennistekort wat ik heb, opheffen.

De driehoek theorie-praktijk en ik: Ik heb me tot nu toe bewogen tussen praktijk en ik. Ik heb de theorie, tot ik deze opleiding ben gaan doen, overgeslagen. Ik ben erachter gekomen dat kennis hebben en gebruiken heel belangrijk is om mezelf en de praktijk te veranderen, te ontwikkelen.

1.5. De onderzoeksvraag

Ik onderzoek mijn handelen op gedragingen van kinderen, omdat ik wil weten hoe ik mijn gedrag kan afstemmen op de individuele behoeften van kinderen, teneinde in de praktijk mijn persoonlijke en professionele zelf te ontwikkelen, zodat kinderen plezier hebben in leren, samen werken en samen spelen, elkaar helpen.

2. Theoretisch kader

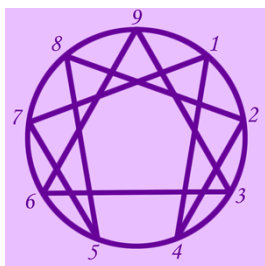
2.1. Ontwikkelen

Het doel van mijn onderzoek is mijn persoonlijke en professionele handelen te ontwikkelen. Volgens het woordenboek is ontwikkelen het geleidelijk vormen, doen uitgroeien, tot volle wasdom (en zelfstandigheid) komen. Zijtveld en van Bommereze (2001) zien ontwikkelen als minder ingewikkeld, eenvoudiger maken. Ieder mens heeft bepaalde barrières in gedrag, houding of denken. Door het wegnemen van die barrières kom je tot de kern van je persoon. Evelein en Korthagen (2011) spreken over het loslaten van belemmeringen en het aanspreken van positieve verwachtingen, idealen, kernkwaliteiten en de inspiratie van je kern. De kern is de essentiële dynamische en geïntegreerde zijnservaring die actief is wanneer je leeft vanuit wie je echt voelt te zijn, wanneer je volledig aanwezig bent zoals je bent (Riva e.a. 2009) en je jouw volledige potentieel inzet voor je eigen welzijn en dat van anderen. Het besef van een authentieke kern in jezelf is belangrijk voor optimaal functioneren. Het belangrijkste is dat de persoon zelf gemotiveerd is voor het toepassen van het geleerde in de praktijk en daarvoor de eigen wil inzet (Gegenfurtner e.z. 2009)

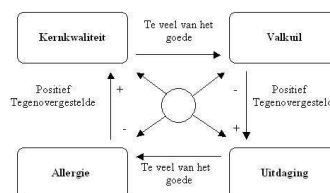
2.2. Persoonlijke ontwikkeling

Om tot die kern te komen, heb ik een aantal jaren geleden een persoonlijk onderzoek gedaan middels een cursus enneagram en kernkwadranten. Het enneagram is een eeuwenoud model. De naam betekent zowel “negen punten” als “beweging”. Het is een actuele en bruikbare methode om meer inzicht te krijgen in jezelf.

Het enneagram beschrijft negen verschillende type mensen. Ze onderscheiden zich door hun patronen in hun denken, voelen en doen. Het enneagram vertelt iets over je sterke en zwakke punten, je drijfveren. Met het enneagram kun je een verandering teweeg brengen bij jezelf met als gevolg ook bij andere mensen. Wederzijdse beïnvloeding.

Figuur 1: enneagram

Figuur 2: schema van Offman

Het kernkwadrant (Offman: 1995) is een model dat je eigenschappen, leerpunten en gevoeligheden in kaart brengt. Het is ontworpen rondom de begrippen kernkwaliteit, valkuil, allergie en uitdaging. In het kwadrant wordt de onderlinge samenhang duidelijk.

In de praktijk betekent dit dat het enneagram en de kernkwadranten mij mijn sterke en zwakke kanten hebben doen inzien. Mijn sterke kanten zijn: positieve kanten van mensen zien, vertrouwen hebben, kinderen aanspreken op wat ze doen, spontaniteit, humor, rechtvaardigheid, zelfstandigheid. Mijn zwakke kanten zijn ongeduld, impulsief handelen, controle willen houden, baas willen zijn. Mijn mensbeeld is gevormd door dit inzicht en mede door uitspraken die ik "de groten der aarde" noem (Dalai Lama, Nelson Mandela): Mijn mensbeeld is dat mensen opgroeien tot zelfstandig denkende, autonome wezens, die verantwoordelijk zijn voor eigen denken, voelen, willen en handelen, eigen normen en waarden ontwikkelen. Daarvoor is het nodig dat mensen zich welbevinden, zich goed in hun vel voelen. Respect voor jezelf en anderen, mensen accepteren zoals ze zijn, anderen zijn er niet. Veranderen begint bij jezelf.

2.3. Professionele ontwikkeling

Veranderen begint bij mezelf en daarom wil ik mijn handelen onderzoeken op het gedrag van de kinderen om af te kunnen stemmen op de individuele behoeften en mogelijkheden van kinderen. Ik zie en hoor in mijn omgeving fysiek en verbaal geweld.

Mijn handelen is tot nu toe gebaseerd op de theorie van het behaviorisme.

Het behaviorisme gaat ervan uit dat leren plaatsvindt via conditioneringsprocessen, waarbij de volwassene zich richt op concreet, waarneembaar en meetbaar gedrag. De volwassene leert moreel gedrag, kennis en (probleem)gedrag aan door drie interventies: belonen, straffen en negeren. Aan- en afleren door beloning en straffen wordt operant conditioneren genoemd. Bij belonen zullen kinderen in een vergelijkbare situatie hetzelfde gedrag vertonen, mits je ervan uitgaat dat éénmalig belonen niet meteen het gewenste gedrag oplevert. Straffen en negeren leidt er toe dat het gedrag niet herhaald wordt. Straffen beschadigt de relatie tussen het kind en de opvoeder, belonen heeft de voorkeur. Als je toch wilt straffen is negeren het meest effectief. Gedrag doet zich altijd voor in een context. Gedrag wordt uitgelokt door voorafgaand gedrag of gebeurtenissen. Afhankelijk van de reactie wordt het gedrag al dan niet aangeleerd.

Om tot analyse van gedrag te komen, wordt gebruik gemaakt van onderstaand schema:

A = antecedent →	B = Behavior →	C = consequentie
Aanleiding tot gedrag	Concreet waarneembaar gedrag	De consequentie van het gedrag

Figuur 3: ABC-schema

Gedragproblemen zijn aangeleerde gedragingen die kunnen worden aan- of afgeleerd (bekrachtigd of uitgedoofd), met beloning en straf.

Om tot gedragsverandering te komen zijn er twee opties: de aanleiding (A) of de bekrachtiging (C) veranderen. (Jeninga, 2009; Sipman 2009)

In de praktijk beloon en straf ik op de volgende manier:

Belonen met sociale versterkers, materiële versterkers, activiteitenversterkers en ruilversterkers. Sociale versterkers: door aandacht te geven aan individuele kinderen, een knipoog, een compliment, een gesprekje enz. Materiële en ruilversterkers: elk kind heeft een stempelkaart. Als ze tien stempels hebben, mogen ze tien minuten iets doen naar eigen keuze. Er is ook een groepsstempelkaart. Als deze na tien stempels vol is, mag de hele groep in onderling overleg een kwartier een activiteit doen naar keuze. Activiteitenversterkers: na geconcentreerd werken een spelletje. Straffen door kinderen buiten de klas te plaatsen, aan een bepaalde activiteit niet mee laten doen, ze op te laten schrijven wat ze zelf ervaren hebben en wat ze anders gaan doen, excuses aan laten bieden, ze rechtstreeks te benaderen: dit gebeurt door ze individueel en voor de hele groep aan te spreken. Vooraf aan een activiteit waarschuw ik kinderen altijd: "als jullie dit gedrag vertonen dan..... (dit ligt zowel in de sfeer van straffen als belonen) In mijn praktijk zie en hoor ik nog steeds fysiek en verbaal geweld.

Ik heb de opvatting dat belonen en straffen niet bijdragen tot verandering en verbetering van gedrag. Ik zie belonen en straffen als een constante afhankelijkheid van andere mensen. Dit past niet bij mijn mensbeeld (paragraaf 2.2.).

Daarom wil ik bewegen naar afstemmen. Om kinderen tot hun recht te laten komen, wil ik afstemmen op de behoeften van het kind. Ik ga uit van twee theorieën:

De behoeften van kinderen starten, volgens Luc Stevens (1994), vanuit de basisbehoeften relatie, competentie en autonomie die alle kinderen nodig hebben om tot ontwikkeling te komen. Stevens heeft deze basisbehoeften voor het onderwijs uitgewerkt in een model adaptief. Het model is gericht op het afstemmen van handelen van de professionele opvoeder op de behoeften van het kind.

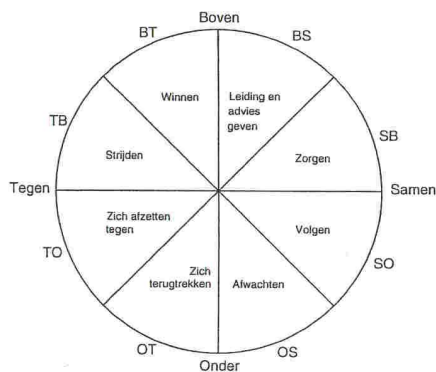
Figuur 4: schema basisbehoeften

Relatie, competentie en autonomie is een constante wisselwerking. Een goede relatie geeft het kind het gevoel iets te kunnen en durft initiatieven te tonen, keuzes te maken. Door in een relatie met een kind ruimte te geven, ontstaat een gevoel van competentie. Door het kind autonomie te bieden, voelt het zich competent en dat versterkt de relatie.

Volgens Leary is de drijvende kracht achter gedrag vermindering van angst .

Mensen proberen via interacties een gevoel van eigenwaarde op te bouwen of in stand te houden. De eindeloze variaties van interacties tussen mensen heeft Leary opgenomen in een model. De cirkel van Leary geeft uitleg over de wijze waarop mensen elkaar beïnvloeden in hun gedrag. Daarbij spelen twee dimensies een belangrijke rol: (dominantiedimensie) machtsaspect en (affiliatiedimensie) nabijheidsaspect. In het model staan de twee dimensies loodrecht op elkaar en kunnen de assen benoemd worden als boven – onder en tegen – samen. Het gedrag is in vier hoofdvarianten te beschrijven:

Boven en samen, onder en samen, onder en tegen, boven en tegen. Wanneer binnen iedere hoofdvariant onderscheid wordt gemaakt op welke as de meeste nadruk valt bij bepaald gedrag, dan ontstaat een model met acht octanten. Dit model staat bekend als de interactieroos van Leary.

Figuur 5: Roos van Leary

1. Boven-Samen (BS): leiding en advies geven
2. Samen-Boven (SB): zorgen
3. Samen-Onder (SO): volgen
4. Onder-Samen (OS): afwachten
5. Onder-Tegen (OT): zich terugtrekken
6. Tegen-Onder (TO): protesteren
7. Tegen-Boven (TB): strijden
8. Boven-Tegen (BT): winnen

Een leerling die als problematisch wordt omschreven, zal ten minste op één interactionele positie een exces vertonen en dan is het ook waarschijnlijk dat er sprake is van een tekort op andere interactionele posities.

Excessen kunnen worden verminderd of versterkt door de reacties van andere mensen. Leary ontdekte dat 'samen', 'tegen', 'boven' en 'onder' in relatie staan tot elkaar.

- Samen-gedrag roept samen-gedrag op (symmetrische werking).
- Tegen-gedrag roept tegen-gedrag op (symmetrische werking).
- Boven-gedrag roept onder-gedrag op (complementaire werking).
- Onder-gedrag roept boven-gedrag op (complementaire werking).

Het is beter om op problematisch gedrag van een leerling niet complementair of symmetrisch te reageren, want daarmee versterk je het problematische gedrag van de leerling en houd je het gedrag in stand. (Verstegen en Lodewijks; 2009)

Daarom is het belangrijk te weten wat mijn pedagogische stijl is. Pedagogische stijl sluit goed aan op het begrip kernkwaliteit wat door Offman(1995) uitgewerkt is in de kernkwadranten (paragraaf 2.2)

Voor mijn leraargedrag is het van belang dat ik alle interactionele posities kan innemen om te komen tot individuele afstemming bij kinderen. Het is belangrijk dat ik weet waar mijn allergieën en valkuilen liggen, wat mijn kernkwaliteiten en uitdagingen zijn.

2.4. Zelfkennis is leraargereedschap

Het persoonlijke zelf onderzoeken en ontwikkelen om het professionele zelf te voeden zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Door kennis van mezelf te hebben en me bewust ben van mijn handelen, van mijn sterke en zwakke kanten, kan ik mezelf verbeteren en veranderen als persoon en als leerkracht in mijn praktijk.

“Leraar ben je in de eerste plaats: je bent je bekwaamheid. Je handelen omvat je gehele persoon en wordt primair bepaald door overtuigingen, door wat jij voor waardevol houdt en belangrijk vindt (‘the pedagogical mind’). Dat handelen is direct gebonden aan de context, de werkomgeving. Verbondenheid is zinvol handelen in een context. Persoon en omgeving worden daarmee een zinvolle eenheid. Deze actieve verbondenheid maakt dat het zelf en het professionele zelf van de leerkracht deel uitmaken van eenzelfde continuüm en niet te onderscheiden zijn. Deze definitie van leraarschap betekent geenszins dat het handelen van leraren niet het onderwerp van reflectie en systematisch onderzoek kan en ook moet zijn. Essentieel is te beseffen dat kennis alleen niet genoeg is. Kennis krijgt pas waarde in het concrete handelen. In het geval van leraren wil dat zeggen: in de interactie tussen leraar en leerlingen”. (Leraar, wie ben je; 2008)

Ontwikkelen houdt in dat ik nieuwe dingen leer en oude dingen afleer en mijn pallet van vaardigheden en capaciteiten kan uitbreiden. De basisbehoeften van Luc Stevens en het interactiemodel van Leary bieden mij de mogelijkheid te reflecteren op mezelf, zowel persoonlijk als professioneel en vanuit deze theorieën en modellen mijn handelen te onderzoeken, zodat ik in de praktijk kan afstemmen op de individuele behoeften van de kinderen.

3. Opzet onderzoek

3.1 Verantwoording gekozen onderzoeksvorm

In dit hoofdstuk beschrijf ik de aanpak van mijn praktijkonderzoek.

Mijn onderzoek is een kwalitatief actieonderzoek. Door dingen in de praktijk uit te proberen en onder begeleiding of eigen aansturing te oefenen, vindt verbetering van handelen plaats (Kallenberg 2010). Kwalitatief, omdat ik mijn pedagogisch handelen wil verbeteren en daarmee mijn onderwijs. Actieonderzoek is volgens Kelchtermans(2001) 'een strategie voor systematisch onderzoeken van de eigen praktijksituatie door de direct betrokkenen, met de uitdrukkelijke bedoeling de kwaliteit van het handelen in die situatie te verbeteren vanuit een meer gefundeerd inzicht in de situatie' (Kallenberg 2010). In dit onderzoek is de leervraag een handelingsvraag, onderzochte en onderzoeker zijn dezelfde, kennis wordt vertaald naar eigen situatie, handelen is gebaseerd op gefundeerd inzicht, de wil en intentie om eigen handelen te verbeteren is aanwezig. (Kallenberg 2010).

3.2. De onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestaat uit mezelf, de leerlingen van mijn groep en de school. Ik maak deel uit van groep 7 in een reguliere basisschool. De groep heeft 26 leerlingen en twee leerkrachten. Ik werk maandag, donderdag en vrijdag en om de week op woensdag. Feiten ten aanzien van de leerlingen:

Vier van de 26 kinderen gebruikt Ritalin en is door een neuroloog onderzocht op HDAD. Eén leerling wordt momenteel hierop onderzocht. Deze leerling heeft dit schooljaar een sociale vaardigheidstraining gehad. In een gesprek met zijn moeder heeft deze training geen bijdrage geleverd aan het veranderen van zijn gedrag. De volgende wegen worden nu bewandeld: bureau Jeugdzorg en onderzoek naar HDAD. Dit kind is al eens bij de GGD onderzocht en er bleek een hechtingsstoornis ten grondslag te liggen aan zijn gedrag.

Twee van de 26 leerlingen hebben een sociale vaardigheidstraining gehad.

Vier van de 26 leerlingen zijn onder behandeling van een kinderpsycholoog. Eén leerling heeft een rugzakje cluster twee (auditief gehandicapt).

3.3. Dataverzameling en afwegingen

Om antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag “hoe kan ik mijn gedrag afstemmen op de individuele behoeften van kinderen”, wil ik mijn beginsituatie, de vervolgstap en het te bereiken doel in beeld brengen. Ik gebruik hiervoor de drie hoofdvormen van waarnemen:

1. Bevragen
2. Observeren
3. Lezen

(Harinck; 2009)

De beginsituatie breng ik in beeld door bevragen en gebruik vragenlijsten, omdat ik meningen, opvattingen en kennis van de betrokken personen wil. Ze geven een helder beeld over de beginsituatie.

De vervolgstap is observatie, omdat dit een manier is informatie te verzamelen over het gedrag van mezelf in interactie met de leerlingen.

Zonder literatuuronderzoek kan ik geen serieus onderzoek doen. Ik laat me leiden door de theorie van Luc Stevens (1994) en de interactiewijzer (Verstegen en Lodewijks; 2009)

3.3.1.Mijn startpunt: de beginsituatie

Onderzoek naar mezelf:

Ik onderzoek mijn pedagogisch handelen.

Ik gebruik de vragenlijsten handelen in de groep (bijlage 1), mijn pedagogisch profiel (bijlage 2) en de vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag (bijlage 3).

Onderzoek naar de leerlingen

De leerlingen breng ik in beeld met de botsvragenlijst leerling- opvoeder en leerling-leerling (bijlage 4).

Onderzoek naar de school

Ook hiervoor gebruik ik de vragenlijst handelen in de groep, omdat er stellingen zijn over de condities voor relatie, competentie, autonomie, onderwijsinhouden, didactische werkvormen, klassenorganisatie en reflectie

3.3.2. De vervolgstap

Handelen dat uit actieonderzoek voortkomt is gebaseerd op fundamenteel inzicht in die situatie, zowel vooraf, tijdens als na afloop van het handelen. Vooraf gaat het om dingen doen, dingen uitproberen en daadwerkelijk initiatieven ontplooien. Dat maakt mensen tot bewke leraren. Tijdens het handelen gaat het om het documenteren en kritisch analyseren van de eigen onderwijspraktijk met het dubbele doel: inzicht verwerven en optimaliseren van die praktijk. Na afloop van het handelen speelt evaluatie een belangrijke rol (Kallenberg 2010).

De vervolgstap is observatie door en van mezelf met behulp van een camera. Een camera is een geschikt middel om te kunnen terugkijken en objectief te reflecteren en evalueren.

Dit kan samen met de interne begeleider gebeuren, die mij feedback kan geven als critical friend. De interne begeleider komt ook de klas bezoeken. Reflecteren en evalueren zal niet elke keer met de interne begeleider gebeuren, gezien de beperkte tijd van de interne begeleider.

3.3.3. Het bereikte doel

Mijn doel is bereikt als ik mezelf persoonlijk en professioneel heb ontwikkeld en weet hoe af te stemmen op de individuele behoeften van de kinderen.

Een manier om af te stemmen ben ik te weten gekomen door de theorie van Luc Stevens (1994) en interactiewijzer (Verstegen en Lodewijks; 2009).

Het werkelijk doen, is wat anders. Dit is een leven lang leren. Dit doe ik door de leercyclus van Kolb (1984)

Actieonderzoek is cyclisch. Als de cyclus is afgerond en de kennis gebruikt om het eigen onderwijs op een hoger niveau te brengen, kunnen er weer nieuwe vragen ontstaan. Deze vragen kunnen aanleiding zijn voor een nieuwe cyclus (Harinck, 2009)

Ik wil meten wat ik heb bereikt door dezelfde vragen van de beginsituatie nogmaals door de betrokken personen in te laten vullen.

3.4. Wijze van data analyseren

Na de beginsituatie analyseer ik de gegevens van de vragenlijsten om te weten welke stappen ik ga maken.

Het uiteenrafelen van de datagegevens in de beginsituatie en in de tweede meting gebeurt door middel van grafieken, interactieroos en een cirkeldiagram.

De analyse van mijn handelen in de groep door observatie gebeurt door reflectie en evaluatie, waarbij ik gebruik maak van het schema van Offman (1995) en skill sheet 18 (Kallenberg 2010)

3.5. Betrouwbaarheid, validiteit en triangulatie

Betrouwbaarheid

Een onderzoek is betrouwbaar wanneer het dezelfde resultaten oplevert als het op precies dezelfde manier wordt herhaald. De eenvoudigste manier om dit te testen is het onderzoeksinstrument nog een keer voor te leggen aan de onderzoeksgroep. Bij onderwijsonderzoek blijft dit moeilijk, want kinderen reageren niet altijd op dezelfde manier (Kallenberg; 2010)

Het actieonderzoek wat ik doe richt zich vooral op het uitproberen van iets nieuws. Als ik iets nieuws uitprobeer, verandert de situatie meteen al en kan het onderzoek nooit meer onder dezelfde omstandigheden uitgevoerd worden (Kallenberg 2010). Toch kies ik ervoor, na een aantal weken mijn handelen uit te proberen in de praktijk, de vragenlijsten nogmaals in te laten vullen door de betrokken personen, hierna te noemen: de kinderen van mijn klas, mijn collega, de interne begeleider, de directeur en ikzelf. Hieruit moet

blijken dat er in mijn handelen iets veranderd is en dat ik zie dat kinderen met meer plezier leren, beter kunnen samen werken en samen spelen.

De betrouwbaarheid waarborg ik ook door gebruik te maken van transparante onderzoeksgegevens. Ik beschrijf nauwkeurig welke onderzoeksmiddelen ik gebruik om mijn beginsituatie in beeld te brengen en welke stappen ik zet om mijn doel te bereiken.

De validiteit:

De vragenlijsten bevragen precies datgene wat ik wil onderzoeken.

Mijn onderzoeksvraag is hoe ik kan afstemmen op de individuele behoeften van kinderen, om mijn persoonlijke en professionele zelf te ontwikkelen.

Triangulatie:

Ik heb de validiteit van mijn onderzoek verhoogd door verschillende mensen de vragenlijsten in te laten vullen. De directeur, de interne begeleider en ik hebben de vragenlijst handelen in de groep en mijn pedagogisch profiel ingevuld. De leerkracht, die ook lesgeeft in de groep en ik hebben los van elkaar de botsvragenlijst ingevuld om te weten te komen of we hetzelfde beeld hebben van de kinderen. Om een goed beeld te krijgen van mijn pedagogisch profiel heb ik verschillende instrumenten gebruikt: de vragenlijst mijn pedagogisch profiel, de vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag zijn ingevuld door mezelf en de kinderen. Deze vragenlijsten naar de meningen en opvattingen van de kinderen worden anoniem ingevuld, zodat ze geen sociaal wenselijk antwoorden hoeven te geven en objectiever is.

3.6. Ethische aspecten

Tijdens dit onderzoek ben ik me bewust van de ethische aspecten. Ik ben uitgegaan van Boerman (2009), zoals beschreven wordt in "richtlijnen meesterstuk Master Sen".

De resultaten zijn gebaseerd op transparante en controleerbare onderzoeksgegevens. Alle ingevulde lijsten zijn bewaard gebleven. Zorgvuldigheid is bewaard gebleven, daar ik gebruik maak van initialen bij personen. De stappen die ik zet, zijn besproken met de directeur. Ook de handelingen die ik tijdens mijn onderzoek in de klas doe, heb ik vooraf met de directeur besproken en zijn toestemming gekregen. Hij zal de stappen in mijn meesterstuk blijven volgen.

Alle uitkomsten en resultaten spelen een rol. Ik weet dat de tijd om in de praktijk uit te proberen kort is. Toch zal ik de uitkomsten en resultaten na mijn tweede meting volledig en betrouwbaar weergeven, zonder gegevens achter te houden. Mijn meesterstuk mag gepubliceerd worden, omdat ik wil bijdragen aan nieuwe inzichten bij anderen voor pedagogisch handelen in de klas.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven van verschillende meetinstrumenten. De vragenlijsten van mijn beginsituatie. Mijn volgende stap is mijn handelen. Dit handelen is gebaseerd op gefundeerd inzicht in de situatie, zowel vooraf, tijdens als na afloop van het handelen (Kallenberg: 2010). Na afloop van het onderzoek heb ik een tweede meeting uitgevoerd.

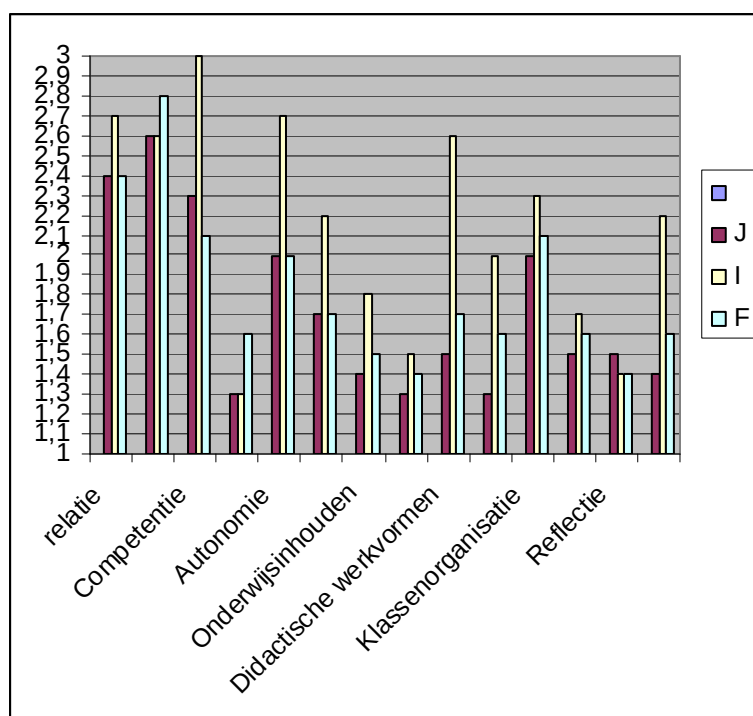
4.1. De eerste stap: Mijn beginsituatie in beeld

4.1.1. Basisbehoeften en de school

De vragenlijst handelen in de groep wordt bekeken op de onderdelen relatie, competentie, autonomie, onderwijsinhouden, didactische werkvormen, klassenorganisatie, reflectie en op wat school biedt, de condities. Hierbij gaat het om punten van 1 tot 3. 1= soms, 2 = meestal en 3= altijd. De punten worden aangekruist per onderdeel, worden gedeeld door het aantal stellingen, waarbij je op een gemiddeld aantal punten per onderwerp en condities komt.

Door de gegevens in een grafiek te plaatsen, krijg ik een goed beeld over hoe verschillende personen over de onderdelen en condities denken.

De directeur, de interne begeleider en ik hebben de vragenlijst handelen in de groep ingevuld. Bij alle drie betreft het mijn handelen. De tussenliggende staven zijn de condities.

Figuur 6: grafiek vragenlijst Handelen in de groep eerste meting
I is de interne begeleider, F is de directeur en J ben ik.

Hieruit valt te lezen:

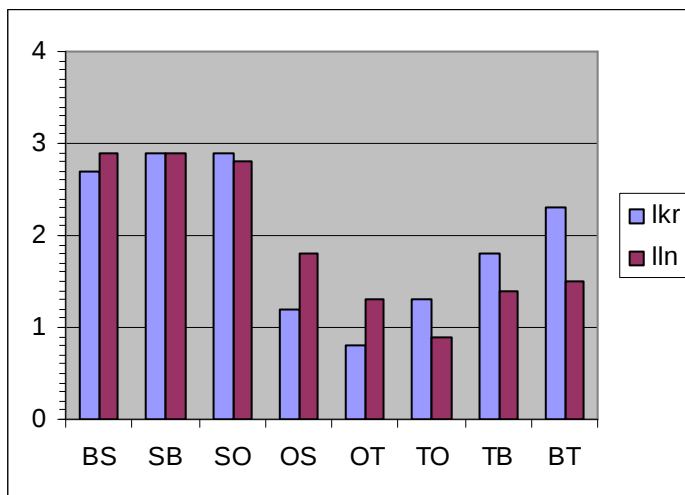
De interne begeleider op alle onderdelen hoger scoort dan de directeur en ik.

Alle onderdelen hoger scoren dan de bijhorende condities, behalve relatie en de daarbij horende condities. Reflectie: hier wordt op de condities hoger gescoord.

4.1.2. Mijn pedagogische stijl

1. Vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag

De kinderen van de klas en ik hebben de vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag ingevuld. De vragenlijst werkt met een schaal van 5 (0 tot en met 4) punten. Het toont hoe de kinderen mij zien als leerkracht en hoe ik mezelf zie. De vragenlijst wordt verwerkt in de interactietheorie, de roos van Leary (Verstegen en Lodewijks: 2009). Hieronder een overzicht van het verschil tussen de kinderen en mij. De gegevens worden op de volgende manier beschreven: leerlingen scoren minder of meer punten dan ik: Boven-samen: 0,2 minder, samen-boven: geen verschil, samen-onder: 0,1 minder, onder-samen: 0,6 meer, onder-tegen: 0,5 meer, tegen-onder: 0,4 minder, tegen-boven: 0,4 minder, boven-tegen 0,8 minder

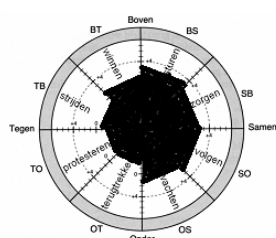

Figuur 7: grafiek vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag eerste meting

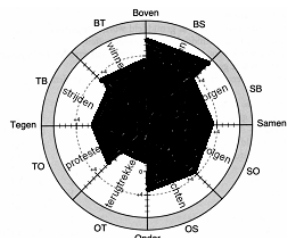
2. Vragenlijst “pedagogische stijl”

De directeur, de interne begeleider en ik hebben de vragenlijst “pedagogische stijl”, los van elkaar, ingevuld. Deze gegevens zijn verwerkt in interactiewielen, gebaseerd op de interactietheorie van Leary. Ze gaan allen over mijn pedagogische stijl.

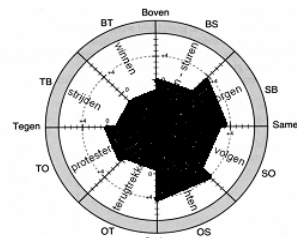
De interactiewielen zien er als volgt uit:

Figuur 8a: ikzelf
Verklaring grafieken van:

Figuur 8b: intern begeleider

Figuur 8c: directeur

Mezelf: Ik heb een overdrijving in boven-samen (+3), samen-boven(+2) en samen-onder(+2) en tekort in onder-tegen(-4), tegen-onder(-2).

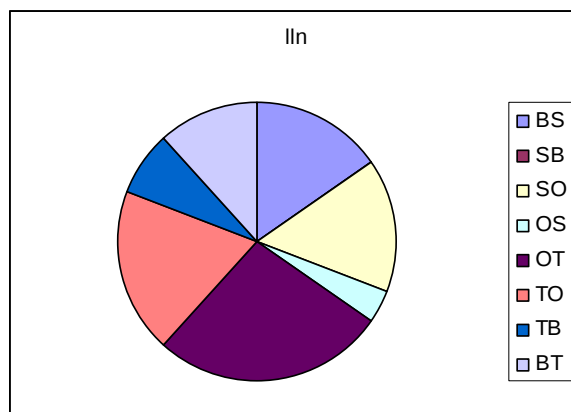
De interne begeleider: volgens haar heb ik overdrijvingen in boven-samen(+7), samen-boven(+3), samen-onder(+3), onder-samen(+3) en boven-tegen(+3) en tekort in onder-tegen (-2).

De directeur: volgens hem heb ik een overdrijving in samen-boven(+3), onder-samen(+4) en tekort in tegen-boven(-2), boven-tegen(-2).

4.1.3. De kinderen

Ik heb voor alle kinderen de BOTS-vragenlijst ingevuld. Mijn collega, die in dezelfde groep lesgeeft, heeft dit ook gedaan om het beeld betrouwbaarder te maken. Het stappenplan wat in interactiewijzer te lezen is (Verstegen en Lodewijks; 2009), gaat als volgt. Na het invullen van de interactiewielen naar aanleiding van de vragenlijst wordt bepaald waar een overdrijving voorkomt. In de praktijk blijkt bij een score van +2 of +3, in combinatie met een plus in de buitenring, een waarschijnlijk excès te zijn. Bij een score van +4 of meer is in alle gevallen een excès. Ik lees de situatie in de paragrafen van hoofdstuk 4 en ga na of die beschrijving past bij het betreffende kind. Als dat zo is, ga ik naar stap 3: de aanpak. Zo nee, dan ga ik na of een volgend extreem van toepassing is. Als dat zo is, ga ik door naar stap 3. Als er meer extremen zijn heb ik bepaald welke interactiepositie als relatief het meest extreem is. Op deze manier heb ik de groep kinderen in beeld gebracht:

Boven-samen: 4 van de 26 (15,4 %), samen-boven: 0 van de 26 (0%), samen-onder: 4 van de 26 (15,4 %), onder-samen: 1 van de 26 (3,8%), onder-tegen: 7 van de 26 (26,9%), tegen-onder: 5 van de 26 (19,3%), tegen-boven: 2 van de 26 (7,6%), boven-tegen: 3 van de 26 (11,6%). De grafiek laat de procenten zien.

figuur 9: score leerlingen-leerkracht botsvragenlijst

Ik heb ook de vragenlijst leerlingen-leerlingen ingevuld. De overdrijvingen blijven hetzelfde in beide lijsten. Wel moet aangemerkt worden dat er kinderen zijn, die bij de lijst leerling-leerling meer of minder overdrijvingen hebben: 6 kinderen 1 overdrijving meer, 5 kinderen 2 overdrijvingen meer, 1 leerling 1 overdrijving minder.

4.1.4 Analyse van bovenstaande gegevens om tot een volgende stap te komen

Mezelf

Uit de gegevens van de vragenlijst in de groep scoor ik laag in basisbehoeften autonomie en competentie (relatie scoort al hoog) en de onderdelen klassenorganisatie, didactische werkvormen, onderwijsinhouden en reflectie.

Uit de gegevens van mijn persoonlijk profiel en de vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag blijkt dat ik tekorten vertoon op de octanten onder-samen, onder-tegen, tegen-onder en tegen-boven. De overdrijving komt vooral in de octant boven-samen bij de interne begeleider en ik. De directeur ziet dit anders. De interne begeleider en de directeur zien een overdrijving bij mij in onder-samen. Alle drie zien een overdrijving in samen-boven. De directeur en ik zien geen tekort of overdrijving op boven-tegen. De interne begeleider wel.

De kinderen

Uit de gegevens van de botsvragenlijst komt naar voren dat de grootste groep kinderen een overdrijving hebben op de octanten onder-tegen, tegen-onder, samen-onder en boven-samen. Een kleinere groep heeft een overdrijving op de octanten boven-tegen en tegen-boven.

De school

Uit de gegevens van de vragenlijst handelen in de groep blijkt dat de interne begeleider op alle onderdelen hoger scoort dan de directeur en ik. De condities worden lager gescoord, met uitzondering van het onderdeel relatie

4.2. Vervolgstappen

Mijn handelen, gebaseerd op een gefundeerd inzicht in de situatie

1. Naar aanleiding van de uitslag van de BOTS-vragenlijst, mijn pedagogisch profiel en de vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag ga ik de theorie van de interactiewijzer (Verstegen en Lodewijks; 2009) en Luc Stevens (1994) toepassen op mijn handelen. Zo kan ik afstemmen op de individuele kinderen. Ik moet alle posities in kunnen nemen in de interactieroos van Leary, er voor zorgen dat ik niet in de valkuil van mijn pedagogische stijl val. Dit gebeurt door observatie met behulp van een camera.

In een logboek (bijlage 5) houd ik bij wat mijn professionele houding is om het probleemgedrag te verminderen (dit is voor elke octant van de interactieroos anders) en wat ik in de praktijk ga doen. Ik beschrijf hierin de voorbereiding, activiteiten per dag die de kinderen gaan doen en samen met mij doen. (bij de activiteiten maak ik ook gebruik van de sociale vaardigheden, beschreven als ABC-vaardigheden, waarbij ik eerst uitga van A-vaardigheden) Bij het voorbereiden van de activiteiten houd ik rekening met de onderwijsleerinhouden, didactische werkvormen en de klassenorganisatie. Ik houd bij of ik aan de basisbehoeften van de kinderen tegemoet kom. Ik maak hiervoor gebruik van de aanbevelingen die beschreven staan in de boekjes: ieder op zijn eigen wijs, laat dat maar aan mij over, erbij horen en

meetellen (R. Dijkstra 2000). Ik ga reflecteren en evalueren. Hierbij maak ik gebruik van skill sheet D18 (Kallenberg; 2010), het schema van Offman (1995) en eigen bevindingen. De evaluatie en reflectie schrijf ik elke dag voor mezelf op in de vorm van krabbels. De werkelijke reflectie en evaluatie houd ik per week bij. De kinderen houden ook een logboek bij. Zij krijgen opdrachten voor de hele week om dingen bij te houden voor zichzelf of voor de hele groep. Per dag worden er activiteiten gedaan, afgestemd op de A-vaardigheden van de kinderen. In het logboek schrijven ze hun ervaring, hun gevoel over die activiteit en het gevoel van de dag op.

2. De school heeft van de inspectie de beoordeling zwak gekregen op het gebied van rekenen, Nederlandse taal en zorg. De school is een verbetertraject ingegaan met als doel leerresultaten verhogen, opbrengstgericht werken. We zijn eerst begonnen met het rekenen te verbeteren. Dit traject loopt in december 2011 af.

Ik wil een gesprek (bijlage 6) met directeur voeren over de visie van de school (paragraaf 1.1) in verhouding tot resultaatgericht leren.

Bevindingen en tweede meting

5.1. Logboekbevindingen van mezelf

Als een vis in het water

De eerste dag dat ik begin met bewegen naar de kinderen toe op de interactieroos van Leary: voordat de kinderen 's morgens de klas binnenkomen, heb ik het gevoel alsof ik voor de eerste keer lesgeef. Ik ben benieuwd of ik de juiste handelingen maak naar individuele kinderen. Kan ik de professionele houding aannemen zoals in hoofdstuk 4 van interactiewijzer beschreven staat.

Ik vind het geweldig. Ik voel me als een vis in het water. Ik zie mezelf het volgende doen: Ik beweeg me letterlijk meer naar de kinderen toe in de klas:

De microfoon is een gouden greep. Als ik een vraag stel, loop ik door de klas. De kinderen hebben tijd om over de vraag na te denken. Ik zie dat de kinderen betrokken zijn, want wie krijgt de microfoon. Dit heb ik van tevoren voorbereid. Ik geef eerst de kinderen van samen-boven het woord, omdat zij eerst hun mening of antwoord mogen geven. Ik sla bewust de kinderen van boven-samen over, omdat ik wil dat ze hun inbreng nog voor zich houden en ik sla bewust de kinderen van onder-tegen over, omdat ik eerst individuele situaties wil creëren.

Ik corrigeer kinderen individueel, loop er naar toe. Een voorbeeld: tijdens een klassikale rekeninstructie moesten de kinderen uit een verhaal de som halen. Ik zie dat een kind van tegen-onder de moed opgeeft doordat hij zijn pen neergooit, zucht en onderuitgezakt gaat zitten. Ik loop er naar toe en vraag wat hij nodig heeft. Zijn pen deed het niet meer en hij kon de gegevens uit het verhaal niet meer opschrijven. Ik ondersteun hem door een potlood te geven en de gegevens voor hem nog een keer te vertellen. Wat ik dan merk, is dat het kind weer gewoon aan het werk gegaan. En dit is een verandering doordat ik weet wat dat kind nodig heeft. Ik weet dat als ik hem op een andere manier aanspreek op dit gedrag, hij een hele tijd helemaal niets meer doet en met zijn hoofd op tafel gaat liggen.

Ik loop naar kinderen van tegen-boven en boven-samen en heb non-verbaal contact met ze. Een duim omhoog, oogcontact.

Ik zet activiteiten bewust in, bereid ze voor en zet er namen van kinderen bij.

Een aantal voorbeelden: als ik naar de gym loop en terugloop, maak ik een praatje met S (onder-tegen) over tennis, want dat is zijn hobby.

Ik laat een kind (samen-onder) een spelletje bedenken om tussendoor te doen.

Ik vraag kinderen van onder-tegen even samen met mij iets te doen bijvoorbeeld banken te sjouwen voor de schoolfotograaf. Dan kan ik meteen een praatje met ze maken.

Ik bereid ook activiteiten voor om A-vaardigheden te ontwikkelen bij kinderen. Een voorbeeld: Ik heb het spel blindemannetje gespeeld, waarbij ik kinderen bewust de leiding

laat nemen en andere laat volgen.

Kinderen doen hun ogen dicht en moeten zich achterover laten vallen, wetend dat ze opgevangen worden. Ik probeer in de lessen zoveel mogelijk variatie te brengen in didactische werkvormen. De kinderen krijgen van mij voor de hele week een opdracht om iets van zichzelf of voor de hele groep bij te houden. Dit wordt besproken in keek op de week onder het genot van een stukje cake. Dit soort activiteiten bereid ik elke dag voor en staan beschreven in mijn logboek. Het werkt, want ik zie kinderen in mijn klas, die geen fysiek geweld hebben laten zien en minder verbaal geweld. Ik zie en hoor rust in de groep. Ik zie de wil en de betrokkenheid van kinderen om te leren. Ik zie dat kinderen elkaar helpen, met elkaar samen werken en met elkaar spelen. Ik zie lachende gezichten. Ik hoor kinderen die hun mening kunnen en durven te vertellen. En ik zie een juf, die zich kan terugtrekken, af kan wachten, geen straf heeft gegeven, kalm en gedecideerd is opgetreden zonder emotie, die alle kinderen ziet en hoort. Dit heb ik zo altijd gewild. Ik voel dat dit iets voor mij is en van mezelf wordt.

Ervaren kinderen hetzelfde?

5.2. Logboekervaringen van de kinderen

Vijf minuten voor de zoemer gaat, schrijven alle kinderen in hun logboek het gevoel wat ze hebben over de dag.

Ik heb een fijn gevoel, omdat ik mijn taakbrief af heb (8 van de 26 kinderen)

We hebben hard en stil gewerkt (14 van de 26 kinderen)

De juf is niet boos geworden en we hebben geen straf gekregen (10 van de 26 kinderen)

Veel kinderen geven aan dat ze een goed gevoel hebben, dat het een leuke en gezellige dag was.

Wat ik wil doen is een les drama als orthopedagogisch middel geven met als thema gevoelens (een museum vol gevoelens), omdat ik vind dat veel kinderen hun gevoel te weinig verwoorden.

Opmerkingen over de logboekopdrachten:

Eén leerling geeft aan dat hij liever zelf de leiding heeft bij blindemannetje.

De discussie over de doodstraf door laten gaan of afschaffen, vinden ze allemaal leuk.

5.3. Bevindingen van de school

Verslag van het gesprek met de directeur:

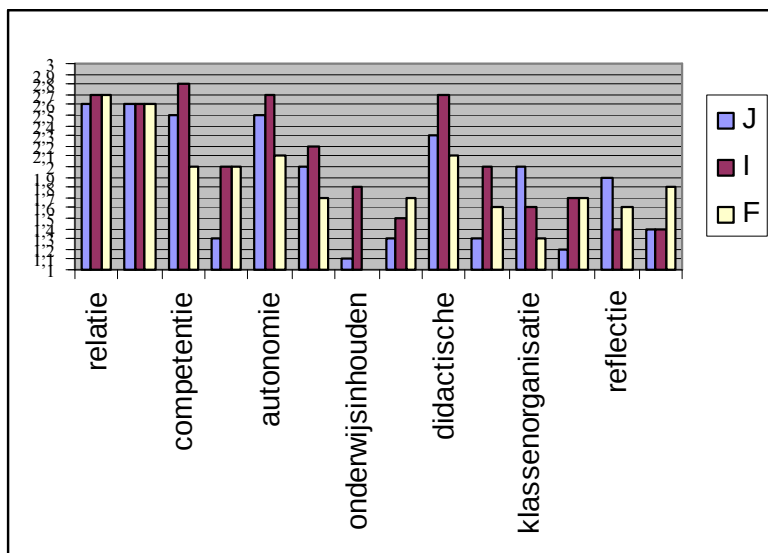
De directeur ziet de ideale school als kinderen met plezier naar school komen en al hun mogelijkheden ontwikkeld worden. De ideale leerkracht heeft de competentie om kinderen zo te bedienen. De ouders werken mee en de faciliteiten zijn afgestemd op de leerkracht en de leerlingen. Wat je de leerkracht dan ziet doen is communiceren met leerlingen, activiteiten organiseren om de sfeer en het welbevinden van kinderen te bevorderen. Als begeleider heb je een actieve houding. Een leerkracht is leider van het proces en begeleidt

leerlingen door uitdagende leerstof aan te bieden en werkt in de zone van de naaste ontwikkeling. Leerkrachten zullen daarom ontwikkelingslijnen moeten kennen, weten wat een kind nodig heeft en gedifferentieerd kunnen werken. Adaptief, vindt de directeur, is een behoefte die van de mens zelf komt. Als het kind ergens geen behoefte aan heeft (hij noemt als voorbeeld geen behoefte hebben aan rekenen), zou je het moeten uitdagen en prikkelen. Een uitdagende en prikkelende leeromgeving is er wel volgens de directeur. Op mijn vraag wat hij verstaat onder een uitdagende leeromgeving, antwoordt hij de dingen in je klas die bijdragen aan het prikkelen van leren. Hij geeft als voorbeeld de letter- en cijferkaartjes die in de klas hangen. Ik breng in dat ik een uitdagende leeromgeving anders zie: kinderen moeten de mogelijkheid hebben eigen initiatieven te ontwikkelen en zelf situaties en materialen kunnen ontdekken. De directeur geeft aan dat het initiatief tot uitdagen nu vanuit de leerkracht komt en initiatieven van de leerlingen worden niet gehonoreerd (bijvoorbeeld de leerkracht bepaalt dat een kind de gang op mag meten). Het ontbreekt ook aan materialen om de kinderen een uitdagende en prikkelende leeromgeving te bieden. Kinderen autonomie geven en verantwoordelijk maken voor eigen leerproces, kan pas als de leerkracht vaardig genoeg is. Is hij dat niet, dan is het onverantwoord ermee te beginnen. En de leerkrachten zijn niet zover. Zij werken hard om van het label zwak af te komen en laten de kinderen werken hun leerprestaties. Ze “durven” geen spelletje tussendoor te doen, want ze vinden dat verloren leertijd. De directeur denkt daar anders over. Hij vindt dat het juist wel zou moeten gebeuren, want dat is opbrenstgericht werken. De laatste opmerking van de directeur trof mij diep. Hij wil dit alles wel, maar wat hij aangeeft als willen, zien de leerkrachten als moeten.

5.4 De tweede meting

5.4.1. Basisbehoeften en de school

Vragenlijst handelen in de groep, ingevuld door mezelf, de interne begeleider, de directeur.

figuur 10: grafiek vragenlijst Handelen in de groep tweede meting

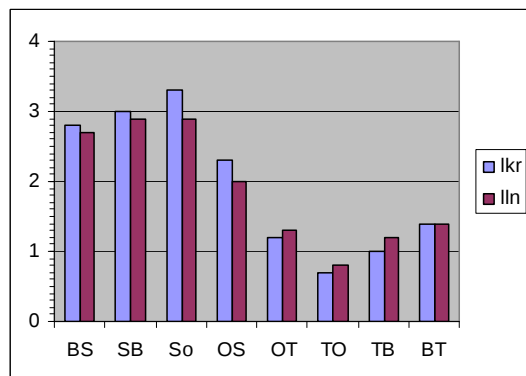
I is de interne begeleider, F is de directeur en J ben ik.

Hieruit valt af te leiden dat alle onderdelen hoger scoren dan de bijhorende condities, behalve relatie en de daarbij horende condities. Reflectie: hier wordt op de condities door de directeur hoger gescoord.

De interne begeleider en de directeur scoren op de condities hoger dan ik, behalve bij de condities van relatie en autonomie. De directeur scoort bij de condities van autonomie het laagst. Op de condities van onderwijsinhouden en didactische werkvormen scoort de interne begeleider het hoogst.

5.4.2. Mijn pedagogische stijl

1. Vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag

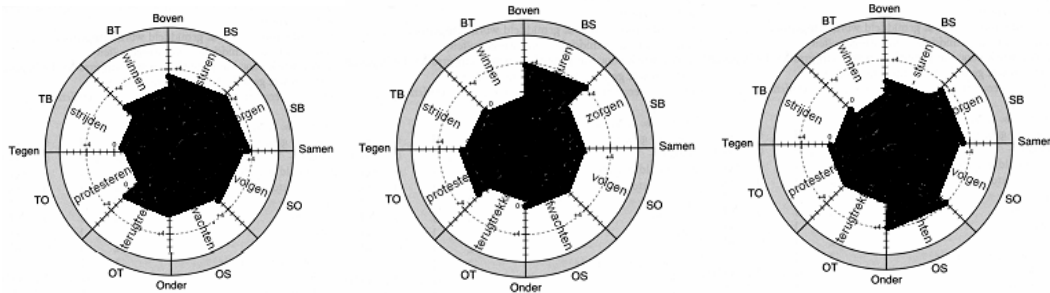
figuur 11: grafiek vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag tweede meting.

Vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag, ingevuld door de kinderen en door mij.

De gegevens worden op de volgende manier beschreven: leerlingen scoren minder of meer punten dan ik: Boven-samen: 0,1 minder, samen-boven: 0,1 minder, samen-onder: 0,4 minder, onder-samen: 0,3 minder, onder- tegen: 0,1 meer, tegen-onder: 0,1 meer, tegen-boven: 0,2 meer, boven-tegen: geen verschil.

2. Vragenlijst “pedagogische stijl”

Persoonlijk profiel (ingevuld door de interne begeleider, de directeur en ik)

figuur 12a: ikzelf

figuur 12b: de interne begeleider

figuur 12c: de directeur

Verklaring grafieken van:

Mezelf: Ik heb een overdrijving in boven-samen(+3), samen-boven(+3) en samen-onder(+2) en tekort in tegen-onder(-2).

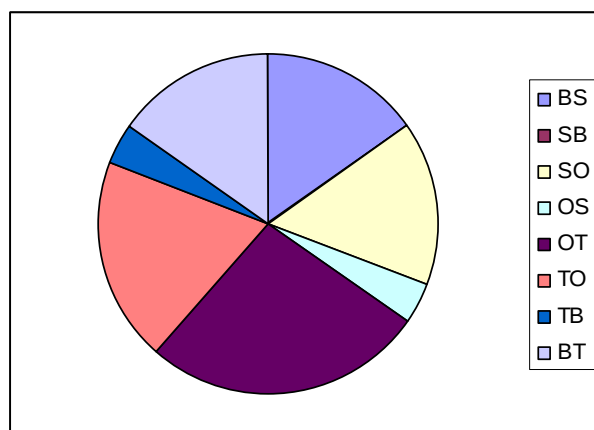
De interne begeleider: volgens haar heb ik een overdrijving in boven-samen (+4).

De directeur: volgens hem heb ik een overdrijving in samen-boven(+3), samen-onder(+2) en onder-samen(+4) en een tekort in boven-tegen(-2).

5.4.3. De kinderen

Ik heb op dezelfde manier als beschreven in paragraaf 4.1.3. de groep kinderen in beeld gebracht:

Boven-samen: 4 van de 26 (15,4 %), samen-boven: 0 van de 26 (0%), samen-onder: 4 van de 26 (15,4 %), onder-samen: 1 van de 26 (3,8%), onder-tegen: 7 van de 26 (26,9%), tegen-onder: 5 van de 26 (19,3%), tegen-boven: 1 van de 26 (8,3%), boven-tegen: 4 van de 26 (15,4%). De grafiek laat de procenten zien.

figuur 13: score leerlingen-leerkracht botsvragenlijst

6. The never ending story

6.1. Het antwoord op mijn onderzoeksvraag

Mijn onderzoeksvraag:

Ik onderzoek mijn handelen op gedragingen van kinderen, omdat ik wil weten hoe ik mijn gedrag kan afstemmen op de individuele behoeften van kinderen, teneinde in de praktijk mijn persoonlijke en professionele zelf te ontwikkelen, zodat kinderen plezier hebben in leren, samen werken en samen spelen, elkaar helpen.

Ik kan mijn vraag en mijn doel niet los van elkaar zien. Deze zijn verbonden. Ik ben tot de conclusie gekomen dat wat ik onderzoek, mijn handelen afstemmen op gedragingen van kinderen, alles met mijzelf als persoon en professional te maken heeft. De bestudeerde literatuur, het resultaat van de ingevulde vragenlijsten door de kinderen, de interne begeleider, de directeur, mijn duo-collega en ik en mijn bevindingen geven mij een antwoord op mijn onderzoeksvraag en onderzoeksdoel. Ik weet wat mijn overdrijvingen en tekorten zijn. Door de handvatten van interactiewijzer (Verstegen en Lodewijks; 2009) kan ik mijn professionele houding afstemmen om problematisch gedrag te verminderen. En niet alleen mijn professionele houding. Ook ik als persoon in interactie met mensen.

Het is een never ending story. Ik ben er nog lang niet, heb al heel veel wel gedaan en ervaren. Het is een leven lang leren, altijd verder gaan, in andere situaties, in een andere omgeving. Altijd bewegen op de leercyclus van Kolb (concreet ervaren, waarnemen en overdenken, bezinnen en actief experimenteren).

6.2. Yes, wat een ervaring

Door het uitproberen in de klas en de bevindingen hiervan zie ik een duidelijke ontwikkeling bij mezelf en de kinderen. Door me te bewegen op octanten van de interactieroos van Leary en het inzetten van de activiteiten A-vaardigheden naar aanleiding van de bots-vragenlijst zie ik dat kinderen samen werken, samen spelen, elkaar helpen en plezier hierin hebben. De onrust is weg, ik hoef geen brandjes meer te blussen, rust, meer respect en acceptatie zijn ervoor in de plaats gekomen. Ik hoef geen straf of waarschuwing te geven, omdat ik weet wat te doen bij individuele kinderen dat te voorkomen. Mijn conclusie is: Yes, het is een “het werkt ervaring”. Toch blijft het de never ending story. Het blijft het een uitdaging. Het is geen ideaalbeeld, zal het ook nooit worden, omdat ik een mens ben, die in valkuilen stapt. Door het bijhouden van de logboeken van de kinderen en van mij, kan ik blijven evalueren en reflecteren op valkuilen en succeservaringen. En dat brengt mij telkens een stapje verder. En een stapje verder werpt bij mij nieuwe vragen op.

Hoe kan ik ervoor zorgen dat kinderen zich verantwoordelijk voelen voor eigen leerproces?

Hoe kan ik ervoor zorgen dat collega's zien dat dit ten goede komt aan de kinderen en aan zichzelf en dit ook willen uitproberen in de praktijk?

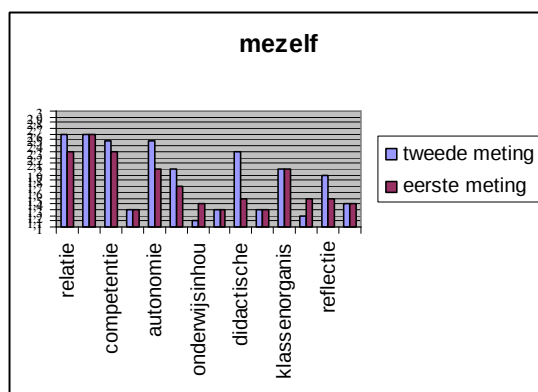
6.3. Aanvullen en verrijken

Ik heb de professionele houding en wat in de praktijk te doen van interactiewijzer Verstegen en Lodewijks; 2009) en de basisbehoeften (Stevens; 1994.) bestudeerd, naast elkaar gelegd en trek de conclusie dat deze twee elkaar aanvullen en verrijken. In de boekjes ieder op zijn eigen wijze, erbij horen en meetellen, laat dat maar aan mij over (Dijkstra;2000) staan aanbevelingen voor de leerkracht.

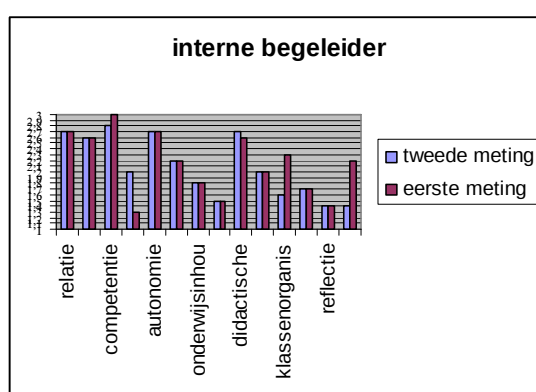
De interactionele theorie van Leary (Lodewijks en Verstegen; 2009) gaat meer in op de behoeften van individuele kinderen. Een voorbeeld: in de aanbevelingen van erbij horen en meetellen (Dijkstra; 2000) staat aandacht besteden aan de inbreng van het kind. Echter de manier waarop je dat afstemt verschilt specifiek juist bij dat kind en dat doet interactiewijzer:

6.4. Vergelijken van beginmeting en tweede meting

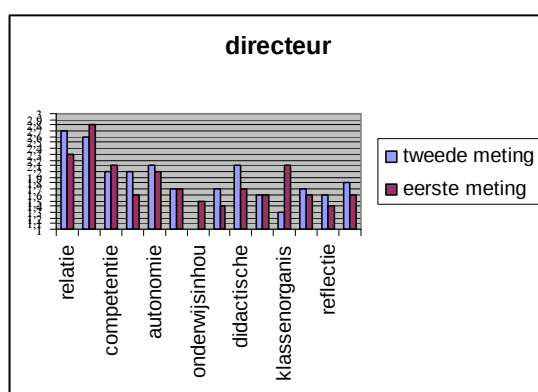
1.Vragenlijst handelen in de groep

figuur 14a:

figuur 14b

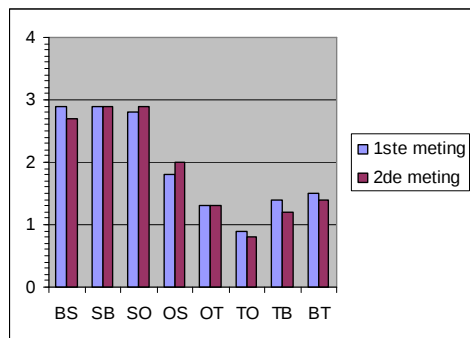
figuur 14c

Klassenorganisatie is bij mij hetzelfde gebleven, de interne begeleider en de directeur scoren lager. Onderwijsinhouden is bij de interne begeleider hetzelfde gebleven, bij de directeur en bij mij lager gescoord. Ik zal deze twee onderdelen de komende tijd gaan ontwikkelen. Op de rest van de onderdelen scoor ik hoger. Een ontwikkeling is in gang gezet. De basisbehoeften

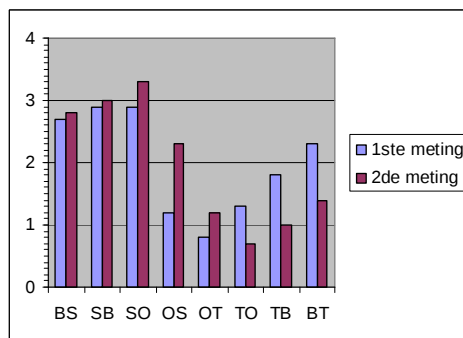
scoren hoger door me te bewegen op de interactieroos van Leary. Ik zet andere didactische werkvormen in, meer gericht op samen werken en ik reflecteer elke dag op eigen handelen. Door het gesprek met de directeur scoor ik de condities voor autonomie hoger. Hij geeft aan dat wat ik wil het mag uitvoeren. Wat ik wil is leerlingen meer verantwoordelijkheid geven, zelf laten ontdekken, zelf doen. De condities voor klassenorganisatie scoort lager. Dit komt omdat ik mijn klas eens goed heb rondgekeken en deze is niet zo doelmatig en uitnodigend ingericht. Door klassenbezoeken en het bekijken van de video-opnames van de interne begeleider en de directeur zijn de scores van de eerste en tweede meting veranderd.

Op de condities valt nog winst te halen.

2. Vragenlijst interpersoonlijk leraarsgedrag.

figuur 15a:Leerlingen.

Figuur 15b: Mezelf

Het verschil tussen de eerste en tweede meting ligt in de specifieke vragen die per octant worden gesteld:

SO: vertrouwen in leerlingen, als kinderen het niet met me eens zijn kunnen ze dat bepraten, Ik ben geduldiger geworden en soepeler in de omgang met kinderen. Dit wordt ook zo ervaren door de leerlingen.

OS: Ik laat me meer door leerlingen beïnvloeden, ik laat leerlingen meer hun gang gaan, ik ga meer aan (kleine) ordestoringen voorbij, ik vind meer goed en laat leerlingen meer zelfstandig werken.

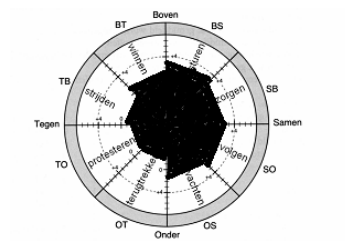
OT: Ik maak een meer onzekere indruk voor mezelf (kinderen ervaren dit anders: 1ste meting 1,28, 2de meting 0,96). Dit komt omdat ik mijn professionele houding nog niet altijd paraat heb als kinderen probleemgedrag vertonen. Ik kijk in mijn logboek en bekijk de tips van interactiewijzer (Lodewijks en Verstegen; 2009) wat mijn professionele houding zou kunnen zijn en handel er vervolgens naar. Ook ben ik me bewust dat ik afhankelijk ben van de leerlingen om orde te hebben. De kinderen en ik vinden dat ik meer afwachtend ben.

TO: Dit is een vermindering bij de leerlingen en bij mij door: de kinderen ervaren dat ik minder ontevreden ben, minder opmerkingen maak ten koste van de leerlingen (ik loop naar leerlingen toe: prijzen op afstand, aanspreken van dichtbij), ik dreig minder met straf, heb het over consequenties in vooral positieve zin.

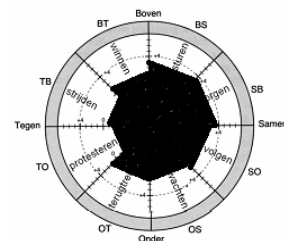
TB: Zowel de kinderen al als ik hebben een verandering gemerkt en ondergaan in het minder verbieden, minder (onverwacht) kwaad worden, minder merken dat ik boos ben, minder sarcastisch ben.

BT: Zowel de kinderen als ik hebben een verandering gemerkt in minder stil zijn in de klas, minder streng de orde handhaven.

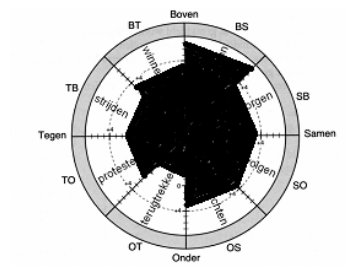
3. Vragenlijst pedagogische stijl

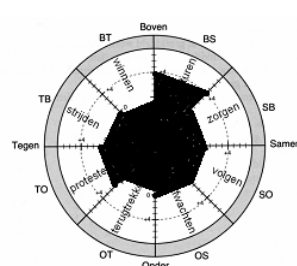
figuur 16a: eerste meting mezelf

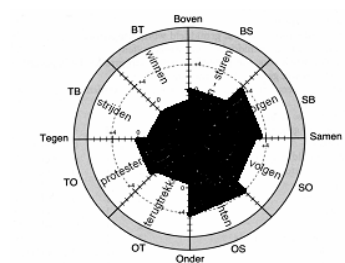
figuur 16b: tweede meting mezelf

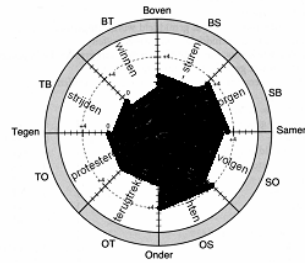
figuur 16c: eerste meting interne begeleider

figuur 16d: tweede meting interne begeleider

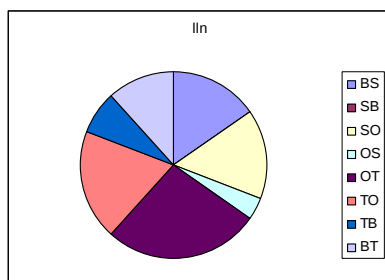
figuur 16e: eerste meting directeur

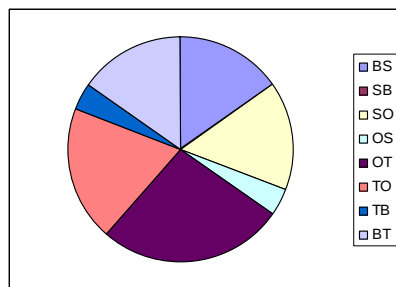
figuur 16f: tweede meting directeur

Door een professionele houding aan te nemen, zoals in hoofdstuk 4 van interactiewijzer beschreven staat en ik hiernaar handel (Verstegen en Lodewijks; 2009) en door observatie van de directeur en de interne begeleider ben ik me aan het bewegen op de interactie-roos. Er is een verandering zichtbaar.

4. De kinderen

figuur 17a: eerste meting

figuur 17b: tweede meting

Hier is een verandering. Eén leerling scoort bij de tweede meting hoger bij boven-tegen in plaats van tegen-boven. Deze leerling heeft zowel bij de eerste als de tweede meting overdrijvingen op tegen-onder, tegen-boven, boven-tegen en boven-samen.

Ondanks de korte tijd dat ik in de praktijk actief aan het experimenteren ben af te stemmen op individuele behoeften van de kinderen, zie ik bij de tweede meting van de botsvragenlijst al kleine verschuivingen op de interactiewielen kinderen - opvoeder en kind - andere kinderen. Mijn conclusie is dat het werkt, dus ga ik enthousiast door.

De school.

De directeur en ik denken hetzelfde over onderwijs. Investeren in de basisbehoeften, kinderen zien die plezier hebben, zelfstandig zijn en waar initiatieven ontplooit worden, samen werken, samen spelen. De leerkrachten vinden dat ze al zoveel moeten en investeren in individuele behoeften is verloren leertijd. The never ending story.

7. Helicopter

7.1. Vanaf de grond opstijgen

Een moeizame start. Ik ben een doener volgens de cyclus van Kolb en denk graag in beelden. Hier ben ik enorm op vastgelopen aan het begin van mijn onderzoek. Ik heb lang gedaan over de eerste twee hoofdstukken, omdat ik er geen beeld bij kon vormen en ik de theorie altijd overgeslagen heb. Ik heb gedacht: het lukt me toch niet. Kwaad geworden, gehuild, met de honden gaan lopen en ideeën krijgen en weer optimistisch, vol goede moed verder gaan. Mijn critical friends Inge, Sylvia en Ronald hebben mij geholpen door de feedback die ze me gaven. Zij mij lieten inzien dat ik vooral zou gaan ontwikkelen in de zin van eenvoudiger maken, wikkels weghalen, tot de kern komen. Het ui-model van Korthagen heeft mij hier mee geholpen. Ik weet dat ik zonder theorie mezelf en de praktijk niet in beweging kan zetten. Ik heb me persoonlijk en professioneel ontwikkeld door me in de theorie van interactiewijzer te verdiepen en de cyclus van Kolb te doorlopen: mijn verandering voor nu en in de toekomst: concreet ervaren, waarnemen en overdenken, bezinnen en actief experimenteren. Dit is voor mij een leven lang leren en altijd in ontwikkeling blijven. Dit doe ik als persoon en als professional. Door deze ontwikkeling van mezelf, verandert er ook iets in mijn omgeving. Ik breng mezelf en daarmee anderen niet meer in ongewenste situaties. Ik zie in mijn klas kinderen, die plezier hebben, samen spelen en werken. En dat gebeurt door mijn verandering. Eindelijk opgestegen.

7.2. Vliegen

Mijn plan en mijn verwachting om mijn handelen af te stemmen op het gedrag van de kinderen en mijn persoonlijke en professionele zelf te voeden, heeft er toe geleid dat ik weet hoe dat te kunnen doen. Actieonderzoek heeft mij geleerd systematisch te onderzoeken, omdat ik mijn handelen wil veranderen. Ik ben me eerst gaan verdiepen in de theorie van Stevens (1994) en de interactionele theorie, die beschreven staat in interactiewijzer (Lodewijks en Verstegen; 2009). Middels vragenlijsten heb ik mezelf en de kinderen in beeld gebracht. Hoofdstuk 4 in interactiewijzer geeft duidelijk aan wat mijn professionele houding wordt. Ik heb een logboek gemaakt, waarin die professionele houding staat. In dit logboek overdenk en bereid ik activiteiten voor, afgestemd op de individuele kinderen. Ik schrijf hierin mijn ervaringen, bevindingen, reflecteer en valueer, overdenk wat ik meer nodig heb aan informatie om van daaruit de volgende dag verder te gaan en te gaan doen in de praktijk (cyclus Kolb). Het handelen heeft het effect, wat ik heb verwacht, zowel voor mezelf als voor de kinderen. Ik zie mezelf letterlijk en figuurlijk bewegen in de klas en naar individuele kinderen toe. Ik kan mezelf verminderen in mijn overdrijving van mijn pedagogisch profiel en mij professioneel vermeerderen. Het lukt nog niet altijd. Ik laat een kind wel eens te lang hangen in het

probleemgedrag. Dan kijk ik in mijn logboek bij mijn professionele houding om te weten hoe te handelen. En dan lukt het wel. Ik zie dat kinderen in de klas samen plezier hebben, samen spelen en samen werken. Ik ervaar meer rust. Mijn onderzoeksvraag is beantwoord. Ik weet hoe mijn handelen af te stemmen, ik heb me persoonlijk en professioneel ontwikkeld. Deze opbrengsten ga ik gebruiken in andere situaties: Als ik alle interactieposities kan innemen, ben ik in staat zo te communiceren dat er ontwikkeling plaatsvindt bij alle mensen waar ik mee omga: kinderen, ouders, collega's en iedereen in mijn omgeving.

7.3. Terugkomen op de grond en iets achterlaten

Aanbeveling naar mezelf:

Naar aanleiding van mijn conclusies geef ik mezelf het advies constant bewust te zijn van de leercyclus van Kolb. Omdat mijn verwachting en plan goede resultaten geeft op zo'n korte tijd, ga ik door. Stapje voor stapje blijven ontwikkelen. Een leven lang blijven leren, in elke situatie, in elke omgeving.

Aanbeveling voor de school:

Uit de conclusies is naar voren gekomen dat de leerkrachten ervaren te moeten in plaats van te willen. Ik adviseer dat ik mijn onderzoek presenteer voor de leerkrachten. Dit vind ik belangrijk, omdat ook zij aanlopen tegen probleemgedrag van kinderen. Door die presentatie komen ze te weten dat er een verandering kan plaatsvinden in gedrag van de kinderen. Ik wil ze hiervoor enthousiast maken en hoop dat ze hierin bewegen van moeten naar willen, omdat het zo ten goede komt van jezelf en de kinderen. Ik wil de directie het advies geven te zorgen dat de condities er zijn om af te kunnen stemmen op de behoeften van de kinderen.

Ik wil de leerkracht van groep 8, die volgend jaar mijn groep heeft, het advies geven door te gaan met deze kinderen daar waar ik mee begonnen ben.

Nawoord

The beat goes on (Sonny en Cher; 1967)

Dit is het lied wat ik hoor op de radio op weg naar huis na de bijeenkomst van RTGL05 op 18 mei 2011. Dit is zo toepasselijk, omdat ik een zeer goed gevoel heb bij de afronding van mijn onderzoek.

The beat goes on in mijn klas, door de dingen die ik bereikt heb: af kunnen stemmen op de individuele behoeften van de kinderen, mijn persoonlijke en professionele zelf te voeden, wel wetend dat het een never ending story is.

Ik wil de kinderen bedanken, die aan mijn interventies mee hebben gewerkt en nog steeds mee werken, die de activiteiten van de week en per dag in het logboek heel serieus en vol plezier bijhouden.

The beat komt terug in mijn privé-leven. Ik wil mijn vriend Ad bedanken voor al zijn geduld.

The beat is er altijd. Ik wil mijn honden bedanken. Dankzij het wandelen met de honden kan ik afstand nemen, alles weer op een rijtje zetten en op ideeën komen.

The beat van jaren geleden. Ik bedank mijn collega's van vroeger Jeanne van de Elshout en Mia van Vessem voor het overnemen van werkzaamheden, waardoor ik meer tijd en ruimte heb gekregen dit onderzoek te voltooien.

Ik bedank Ronald Leunisse en Piet Koppejan, die mij zo een goede feed-back hebben gegeven dat ik het er warm van krijg en diep ga nadenken. Over the beat goes on gesproken!

Ik hoop dat ik andere mensen kan enthousiasmeren om op zoek te gaan naar eigen handelen in de groep, omdat het jezelf en de kinderen zo ten goede komt.

Literatuurlijst

- Dijkstra, R. (2000). *Ieder op zijn eigen wijs, erbij horen en meetellen, laat dat maar aan mij over*. Utrecht: APS
- Evelein, F. Korthagen, F. (2011). *Werken vanuit je kern*. Nelissen.
- Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Jeninga, J. (2009). *Professioneel omgaan met gedragsproblemen*. Baarn: HBuitgevers.
- Kallenberg, T. Koster, B. Onstenk, J. Scheepsma, W. (2010). *Ontwikkeling door onderzoek*. Baarn, Utrecht, Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Ofman, D. Weck, R van der. (2000). *De kernkwaliteiten van het enneagram*. Scriptum Management.
- Palmer, H. (1996). *Handboek enneagram*. Utrecht: Servire Uitgevers bv.
- Spiman, G. (2009). *Professioneel pedagogisch handelen*. Barneveld: Nelissen.
- Stevens, L. (2008). *Leraar, wie ben je?* Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Verstegen, R. Lodewijks, H.P.B. (2009). *Interactiewijzer*. Assen: van Gorcum.

Websites:

www.kijk-op-leren.wikispaces.com

www.rensen-onderwijsadvies.nl

www.passioned.nl

www.leren.nl

Bijlagen

Bijlage 1:

Vragenlijst Handelen in de groep

Kenmerk A1: Relatie

Leraren bevorderen dat alle leerlingen zich veilig en aanvaard voelen.

1 = soms; 2 = meestal; 3 = altijd

Leerkracht

1. Ik laat leerlingen merken dat ik beschikbaar voor hen ben en dat ik naar hen wil luisteren.	1	2	3
2. Ik toon belangstelling voor werk, spel en culturele achtergrond van leerlingen.	1	2	3
3. Ik bevorder dat leerlingen samenwerken en samenspelen en elkaar ondersteunen.	1	2	3
4. Ik kom afspraken met leerlingen na.	1	2	3
5. Ik neem in woord en handelen stelling tegen sexisme, racisme, discriminatie en pesten.	1	2	3
6. Ik bevorder in woord en handelen dat leerlingen elkaar respecteren en accepteren, ongeacht hun afkomst, geslacht, ontwikkelingsaspecten en culturele of maatschappelijke achtergrond.	1	2	3
7) Ik ga discreet om met vertrouwelijke informatie over leerlingen en hun thuissituatie.	1	2	3
1. Ik houd rekening met verschillen in behoefte aan veiligheid en acceptatie.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 8 =

Condities

1. Mijn school voert beleid inzake bestrijding van sexisme, racisme, discriminatie en pesten.	1	2	3
2. Mijn school waarborgt de privacy van leerlingengegevens.	1	2	3
3. In mijn school wordt gewerkt aan een veilig en tolerant schoolklimaat.	1	2	3
4. Mijn school betreft ouders bij het werken aan een veilig en tolerant schoolklimaat.	1	2	3
5. Mijn school bevordert dat leraren zich verdiepen in de etnische en culturele achtergrond van leerlingen alsook in de socialisatie van meisjes en jongens.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 5 =

Kenmerk A2: Competentie

Leraren versterken het zelfvertrouwen van alle leerlingen.

Leerkracht

1. Ik geef positieve feedback op het werk en het gedrag van leerlingen wanneer dat gepast is.	1	2	3
2. Ik laat merken dat ik vertrouwen heb in de mogelijkheden van alle leerlingen.	1	2	3
3. Ik laat merken dat ik hoge maar realistische verwachtingen heb van leerlingen.	1	2	3
4. Ik bevorder dat leerlingen successen aan zichzelf toeschrijven.	1	2	3
5. Ik bevorder sociale vaardigheden en weerbaarheid van leerlingen.	1	2	3
6. Ik houd rekening met verschillen in zelfvertrouwen van leerlingen.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 6 =

Condities:

a De onderwijshouders maken voor alle leerlingen competentie-ervaringen mogelijk.	1	2	3
b De school voert beleid inzake het zodanig hanteren van prestatienormen dat elke leerling de mogelijkheid heeft zich competent te voelen.	1	2	3
c De school aanvaardt verschillen in prestaties en tempo van leerlingen.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 3 =

Kenmerk A3: Autonomie

Leraren bevorderen bij alle leerlingen zelfstandigheid en het nemen van verantwoordelijkheid.

Leerkracht:

1. Ik daag leerlingen uit tot meedenken en meebeslissen.	1	2	3
2. Ik geef leerlingen ruimte om eigen opvattingen, ervaringen en ideeën in te brengen.	1	2	3
3. Ik ga inhoudelijk in op de inbreng van leerlingen.	1	2	3
4. Ik bevorder dat leerlingen elkaar ruimte bieden voor eigen inbreng.	1	2	3
5. Ik leer leerlingen verantwoordelijkheid te dragen voor hun eigen gedrag.	1	2	3
6. Ik leer leerlingen verantwoordelijkheid te dragen voor elkaar.	1	2	3
7. Ik leer leerlingen zelfstandig problemen op te lossen.	1	2	3
8. Ik houd rekening met verschillen tussen leerlingen wat betreft zelfstandigheid en hun mogelijkheden tot het dragen van verantwoordelijkheid.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 8 =

Conditie:

a In de school heerst een klimaat dat de zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van leerlingen bevordert.	1	2	3
b Leerlingen worden betrokken bij het opstellen van gedragsregels.	1	2	3
c Leraren en leerlingen houden zich aan gedragsregels (schoolreglement) en mogen elkaar daarop aanspreken.	1	2	3
d De school betreft ouders bij het werken aan een klimaat dat de autonomie van kinderen bevordert.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 4 =

Kenmerk A4: Onderwijsinhouden

Leraren brengen alle leerlingen in contact met onderwijsinhouden die stimuleren tot actief en betrokken leren.

Leerkracht

1. Ik bevorder overzichtelijkheid van en samenhang tussen onderwijsinhouden.	1	2	3
2. Ik bevorder dat leerlingen onderwijsinhouden als zinvol en betekenisvol ervaren.	1	2	3
3. Ik daag leerlingen uit om zichzelf doelen te stellen en daar gericht aan te werken.	1	2	3
4. Ik bevorder dat leerlingen zelfstandig nieuwe situaties en materialen verkennen.	1	2	3
5. Ik bevorder dat alle leerlingen in eigen tempo en via een voor hen passende leerroute aan de beheersing van voor hen geldende doelen kunnen werken.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 5 =

Conditie:

a De school heeft op grond van leerlijnen voor verschillende ontwikkelingsdomeinen en vakken doelen geformuleerd die voor alle leerlingen gelden.	1	2	3
b De doelen staan in relatie tot de kerndoelen en de daarmee verband houdende tussendoelen en leerlijnen.	1	2	3
c De onderwijsinhouden van de verschillende leerjaren sluiten op elkaar aan.	1	2	3
d De onderwijsinhouden zijn eigentijds en bieden voor alle leerlingen gelegenheid tot zingeving.	1	2	3
e In de onderwijsinhouden is de aandacht voor verschillende aspecten			

	van brede ontwikkeling evenwichtig verdeeld.	1	2	3
f	De onderwijsinhouden zijn ontwikkelingspsychologisch, pedagogisch-didactisch en maatschappelijk verantwoord.	1	2	3
g	De onderwijsinhouden komen tegemoet aan verschillen tussen leerlingen qua mogelijkheden en aan verschillen in etnisch en cultureel opzicht en bevorderen een rol doorbrekende socialisatie van meisjes en jongens.	1	2	3
h	De school voert beleid inzake de ruimte die aan leerlingen wordt geboden om eigen doelen te stellen.	1	2	3
i	De school hanteert vaste procedures om leerlingen die de gestelde doelen niet halen tijdig passende zorg te bieden.	1	2	3
j	De school beschikt over een variatie aan hulpmiddelen en leermaterialen, die aansluit bij de interesses en leefwerelden van leerlingen.	1	2	3
k	De school bevordert de actieve deelname van leerlingen aan het onderwijsleerproces door gebruik te maken van informatie- en communicatietechnologie.	1	2	3
i	De school bevordert spel, drama en exploratief leren in elke groep.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 12 =

Kenmerk A5: Didactische werkvormen

Leraren streven door middel van uiteenlopende didactische werkvormen een actieve deelname van alle leerlingen aan het onderwijsleerproces na.

Leerkracht:

a	Ik stel tijdens instructie en leergesprekken veel vragen, geven veel beurten en betrek de antwoorden van de leerlingen op elkaar.	1	2	3
b	Ik stem de feedback en de mate waarin ik gelegenheid geef tot begeleiding inoefening af op de behoeften van de leerlingen.	1	2	3
c	Ik zorg ervoor dat de didactische werkvormen voor de leerling zowel passend gestructureerd zijn als voldoende uitdaging bevatten.	1	2	3
d	Ik bevorder dat leerlingen een actief aandeel hebben in de keuze, planning en beoordeling van het werk of spel.	1	2	3
e	Ik bespreek werk en spel met leerlingen.	1	2	3
f	Ik stem didactische werkvormen af op de behoeften en mogelijkheden van leerlingen.	1	2	3
g	Ik bevorder dat leerlingen reflecteren over hun eigen gedrag en op de leerprocessen die zij doormaken.	1	2	3
h	Ik bevorder dat leerlingen het geleerde toepassen in andere situaties.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 8 =

Conditie:

a	De school beschikt over een grote variatie aan leer- en hulpmiddelen en leraren kunnen daarmee werken.	1	2	3
b	De school bevordert dat leraren gevarieerde didactische werkvormen in de praktijk kunnen toepassen.	1	2	3
c	De school beschikt over observatie- en toetsinstrumenten om de ontwikkeling van kinderen in kaart te brengen.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 3 =

Kenmerk A6: Klassenorganisatie

Leraren bevorderen dat leerlingen zowel alleen als met andere leerlingen zelfstandig werken en spelen.

Leerkracht:

a	Ik bevorder dat leerlingen actief meedenken en meebeslissen over de organisatie van spel en werk.	1	2	3
b	Ik bevorder dat leerlingen hun tijd maximaal aan leer- en ontwikkelingsactiviteiten besteden.	1	2	3
c	Leraren variëren de leertijd afhankelijk van de mogelijkheden en behoeften van leerlingen.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 3 =

Conditie:

a	In de groep gelden vaste gedragsregels en afspraken voor de organisatie van het zelfstandig werken.	1	2	3
b	Het klaslokaal is doelmatig en uitnodigend ingericht.	1	2	3
c	Scholen beschikken over materialen die een doelmatige klassenorganisatie mogelijk maken.	1	2	3
d	In de school wordt door middel van collegiale samenwerking en de mogelijke inzet van de onderwijs- of klassenassistent de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een doelmatige klassenorganisatie benadrukt.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 4 =

Kenmerk A7: Reflectie

Leraren denken individueel en gezamenlijk na over hoe zij omgaan met verschillen.

Leerkracht:

a	Ik denk na over hoe zij ontwikkeling van kinderen opvatten.	1	2	3
b	Ik denk na over de verschillende verwachtingen die zij van leerlingen hebben en over hoe zij succes en falen van leerlingen verklaren.	1	2	3
c	Ik denk na over hun pedagogische relatie met leerlingen.	1	2	3
d	Ik reflecteer over hoe ik omga met etnische en culturele verschillen tussen leerlingen en tussen jongens en meisjes en op de effecten daarvan op de leerlingen.	1	2	3
e	Ik volg op een systematische wijze de ontwikkeling van leerlingen en signaleren tijdig eventuele stagnaties in het ontwikkelingsproces.	1	2	3
f	Ik analyseer met collega's onderwijsleerprocessen en groepsprocessen en de eventuele problemen die zich daarin voordoen en betrek hierin uitdrukkelijk hun eigen aandeel.	1	2	3
g	Ik vraag leerlingen mee te denken bij de analyse van problemen in het onderwijsleerproces en bij het zoeken naar oplossingen ervoor.	1	2	3
h	Ik zet - waar mogelijk en wenselijk - de resultaten van hun reflecties om in een planmatige aanpak van onderwijsleerproblemen.	1	2	3
i	Ik voer de opgestelde plannen uit, evalueren ze en neem op grond daarvan voortgangsbepalingen.	1	2	3
j	Ik denk samen met collega's na over de manier waarop ik me mijn vak bijhoud en over de ondersteuning die we daarbij nodig hebben.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 10 =

Conditie:

a	De school voert beleid inzake de wijze waarop leraren door middel van observatie en toetsing nagaan in welke mate het onderwijs tot resultaat leidt.	1	2	3
b	De school beschikt over mogelijkheden en instrumenten voor signalering, analyse en remediëring en bevordert daaromtrent bij medewerkers de noodzakelijke kennis en vaardigheden.	1	2	3
c	De school vat resultaat op als het verschil tussen wat het kind eerst kon of wist en wat het nu kan of weet.	1	2	3
d	In de school heerst een klimaat dat leraren uitnodigt om gezamenlijk over hun werk na te denken.	1	2	3
e	De school voert beleid inzake de manier waarop ouders worden betrokken bij het opstellen, uitvoeren en evalueren van plannen ten behoeve van individuele leerlingen.	1	2	3

Gemiddeld: Totaal : 5 =

NB. Deze lijst is uitdrukkelijk bedoeld als een ontwikkelingsinstrument.

Bijlage 2.

V de vragenlijst “Pedagogische Stijl”.

Hoe schatten teamleden zichzelf en elkaar in op interactionele kenmerken, waarbij:

- 2	=	duidelijk minder dan wat gemiddeld wordt aangetroffen
- 1	=	minder dan wat gemiddeld wordt aangetroffen
0	=	karakteristiek voor wat gemiddeld wordt aangetroffen bij opvoeders
+ 1	=	meer dan wat gemiddeld wordt aangetroffen
+ 2	=	duidelijk meer dan wat gemiddeld wordt aangetroffen

Naam begeleider:

NB. Je kunt de lijst ook door meerdere collega's in laten vullen. Middel dan de resultaten om een betrouwbaar beeld te krijgen. Je hebt dan een beeld hoe jouw collega's/team jou ziet als begeleider.

Kenmerken in de omgang met kinderen:

1.	Ziet wat er gebeurt tussen kinderen	-2	-1	0	+1	+2
2.	Is soepel in de omgang met kinderen	-2	-1	0	+1	+2
3.	Verontschuldigt zich voor een gemaakte fout	-2	-1	0	+1	+2
4.	Wijst kinderen op hun fouten	-2	-1	0	+1	+2
5.	Helpt makkelijk	-2	-1	0	+1	+2
6.	Geeft kinderen ruimte	-2	-1	0	+1	+2
7.	Is snel nors tegen kinderen	-2	-1	0	+1	+2
8.	Controleert altijd of het klopt	-2	-1	0	+1	+2
9.	Treedt zelfverzekerd op als er wat gebeurt	-2	-1	0	+1	+2
10.	Beoordeelt kinderen snel	-2	-1	0	+1	+2
11.	Toont altijd belangstelling	-2	-1	0	+1	+2
12.	Toont snel irritatie en boosheid	-2	-1	0	+1	+2
13.	Altijd bereid opnieuw uit te leggen	-2	-1	0	+1	+2
14.	Trekt vaak in twijfel	-2	-1	0	+1	+2
15.	Geeft aan kinderen veel vrijheid	-2	-1	0	+1	+2
16.	Is afwachtend	-2	-1	0	+1	+2
17.	Geeft ongelijk makkelijk toe	-2	-1	0	+1	+2
18.	Is toegeeflijk	-2	-1	0	+1	+2
19.	Toont onvrede	-2	-1	0	+1	+2

20.	Sluit makkelijk compromissen	-2	-1	0	+1	+2
21.	Verbiedt makkelijk	-2	-1	0	+1	+2
22.	Is ondersteunend – zorgzaam	-2	-1	0	+1	+2
23.	Is streng	-2	-1	0	+1	+2
24.	Heeft een duidelijke structuur voor de kinderen	-2	-1	0	+1	+2
25.	Stelt eisen en regels	-2	-1	0	+1	+2
26.	Is op zijn hoede	-2	-1	0	+1	+2
27.	Laat makkelijk zaken op hun beloop	-2	-1	0	+1	+2
28.	Biedt vertrouwen aan kinderen	-2	-1	0	+1	+2
29.	Kan boeiend en met enthousiame vertellen	-2	-1	0	+1	+2
30.	Is erg geduldig	-2	-1	0	+1	+2
31.	Laat onzekerheid merken	-2	-1	0	+1	+2
32.	Is bestraffend	-2	-1	0	+1	+2

Sleutel Vragenlijst Pedagogische stijl:

Tel de verkregen scores van de volgende vragen bij elkaar op:

A.	1,	9,	24,	29	..	..	..	..	=	..	BS
B.	5,	11,	22,	28	..	..	..	..	=	..	SB
C.	2,	13,	20,	30	..	..	..	..	=	..	SO
D.	6,	15,	18,	27	..	..	..	..	=	..	OS
E.	3,	16,	17,	31	..	..	..	..	=	..	OT
F.	7,	14,	19,	26	..	..	..	..	=	..	TO
G.	4,	12,	21,	32	..	..	..	..	=	..	TB
H.	8,	10,	23,	25	..	..	..	..	=	..	BT

Bijlage 3

Vragenlijst over leraarsgedrag

IVLOS
Interfacultair Instituut voor
Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling
en Studievaardigheden

Beste leerling

Het is de bedoeling dat je een vragenlijst gaat invullen, waarin je aangeeft wat je van de leerkrachten bovenbouw in het algemeen vindt.

We zullen eerst uitleggen hoe je de vragenlijst moet invullen.

In de vragenlijst staan 77 zinnen.

In elke zin wordt iets over de leerkrachten gezegd.

Rechts van elke zin staan de letters A, B, C, D en E.

Het is de bedoeling dat je bij elke zin een letter kiest. Het moet die letter zijn die het beste past bij jouw mening over de leerkrachten groep 5 t/m 8 past.

We geven een voorbeeld:

	geen			zeer veel	
	A	B	C	D	E
De leerkrachten houden rekening met leerlingen					

Als je vindt dat de leerkrachten geen rekening houden met leerlingen, kies je de letter A.

Als je vindt dat de leerkrachten zeer veel rekening houden met leerlingen, kies je de letter E.

De letter B, C en D zitten daar tussenin.

Als je bijvoorbeeld de letter B kiest, vind je dat de leerkrachten meer rekening houden met leerlingen dan wanneer de je letter A kiest.

Als je de letter hebt gekozen die bij jouw mening past, dan geef je dan aan **(B)**

Als je je een keer vergist hebt, en je wilt het antwoord veranderen, dan zet je een kruis door het oude antwoord en omcirkel je het nieuwe.

Bijvoorbeeld zo:

Verkeerd antwoord	A	B	C	D	E
Nieuw antwoord	A	B	(C)	D	E

Op de achterkant kun je eventueel nog een algemene toelichting geven.

Alvast bedankt voor de moeite!

	geen				zeer veel
1. Je hebt bij hen je eigen verantwoordelijkheid	A	B	C	D	E
2. De leerkrachten tonen belangstelling voor leerlingen	A	B	C	D	E
3. Bij hen heb je vrijheid	A	B	C	D	E
4. De leerkrachten hebben gezag	A	B	C	D	E
5. De leerkrachten hebben gevoel voor humor	A	B	C	D	E
6. Als je iets niet snapt, hebben de leerkrachten daar begrip voor	A	B	C	D	E
	nooit				altijd
7. De leerkrachten zijn zelf aan het woord	A	B	C	D	E
8. De leerkrachten doen vriendelijk tegen leerlingen	A	B	C	D	E
9. Bij de leerkrachten moet het stil zijn in de les	A	B	C	D	E
10. Er valt met de leerkrachten te praten	A	B	C	D	E
11. De leerkrachten vertrouwen leerlingen	A	B	C	D	E
12. De leerkrachten zeggen dat leerlingen weinig presteren	A	B	C	D	E
13. De leerkrachten laten zich door leerlingen beïnvloeden	A	B	C	D	E
14. De leerkrachten bepalen of leerlingen wat mogen zeggen	A	B	C	D	E
	nooit				altijd
15. De leerkrachten zijn bezorgd dat leerlingen het niet snappen	A	B	C	D	E
16. Als je het oneens met hen bent, kun je dat met hen bepraten	A	B	C	D	E
17. De leerkrachten geven leerlingen hun zin	A	B	C	D	E
18. De leerkrachten zijn ontevreden	A	B	C	D	E
19. De leerkrachten verbieden	A	B	C	D	E

20. De leerkrachten stellen hoge eisen aan de leerlingen	A	B	C	D	E
21. De leerkrachten denken dat er gespiekt wordt	A	B	C	D	E
22. De leerkrachten zijn bereid iets opnieuw uit te leggen	A	B	C	D	E
23. De leerkrachten doen of leerlingen niets weten	A	B	C	D	E
24. De leerkrachten maken een onzekere indruk	A	B	C	D	E
25. De leerkrachten maken opmerkingen die ten koste van de leerlingen gaan	A	B	C	D	E
26. Als leerlingen iets willen, probeert de leerkrachten mee te werken	A	B	C	D	E
27. De leerkrachten verontschuldigen zich	A	B	C	D	E
28. De leerkrachten geven moeilijke proefwerken	A	B	C	D	E
	nooit		altijd		
29. De leerkrachten helpen je bij je werk	A	B	C	D	E
30. De leerkrachten worden onverwacht kwaad	A	B	C	D	E
31. Als je iets te zeggen hebt, luisteren ze naar je	A	B	C	D	E
32. De leerkrachten geven snel onvoldoendes	A	B	C	D	E
33. De leerkrachten dreigen met straf	A	B	C	D	E
34. De leerkrachten zien wat er in de klas gebeurt	A	B	C	D	E
35. Of je je huiswerk maakt, kun je bij de leerkrachten zelf bepalen	A	B	C	D	E
36. De leerkrachten zijn uit hun humeur	A	B	C	D	E
37. De leerkrachten leven mee met leerlingen	A	B	C	D	E
38. De leerkrachten proberen je voor schut te zetten	A	B	C	D	E
39. De leerkrachten laten leerlingen hun gang gaan	A	B	C	D	E
40. De leerkrachten maken een sombere indruk	A	B	C	D	E
41. De leerkrachten doen net of zij één van ons zijn.	A	B	C	D	E

42. De leerkrachten doen niets aan onrust. A B C D E

	niet				heel erg
--	------	--	--	--	----------

43. De leerkrachten leggen duidelijk uit A B C D E

44. De leerkrachten vinden veel goed A B C D E

45. Op de leerkrachten kun je vertrouwen A B C D E

46. De leerkrachten kunnen goed tegen een grapje A B C D E

47. De leerkrachten laten je zelfstandig werken A B C D E

48. De leerkrachten zijn gemakkelijk voor de gek te houden A B C D E

49. De leerkrachten zijn achterdochtig A B C D E

50. De leerkrachten kunnen kwaad worden A B C D E

51. Leerlingen zijn bang om het huiswerk niet af te hebben A B C D E

52. De leerkrachten houden streng orde A B C D E

53. De leerkrachten zijn voor de orde afhankelijk van de leerlingen A B C D E

BOTS- vragenlijst

Naam kind	:	
Leeftijd kind	:	
School	:	
Groep	:	
Ingevuld door	:	
Datum	:	

Onderdeel A1: relatie kind - opvoeder

		-2	-1	0	+1	+2
1	Leeft zich in mij in					
2	Op zijn/haar hoede bij mij					
3	Stelt eisen aan mij					
4	Stelt zich bescheiden naar mij op					
5	Moedigt mij aan en ondersteunt mij					
6	Stelt zich terughoudend op					
7	Accepteert kritiek van mij					
8	Vertrouwt op eigen oordeel					
9	Heeft persoonsgerichte kritiek op mij					
10	Geeft mij advies					
11	Benadrukt de positieve kanten van mij					
12	Stelt zich afhankelijk op naar mij					
13	Geeft mij de ruimte					
14	Laat kwaadheid zien aan mij. Het betreft kwaadheid op jou!					
15	Wil van mij winnen					
16	Plaats kanttekeningen: 'Ja, maar ...'					
17	Stelt zich gelijkwaardig aan mij op					
18	Is zorgzaam voor mij					
19	Doet wat ik vraag					
20	Grenst zich af door te zwijgen					
21	Toont ontevredenheid over mij					
22	Bijt van zich af t.o.v. mij					
23	Organiseert en regelt voor mij					
24	Toont teleurstelling over mij					
25	Stelt zich afwachtend op					
26	Wijst mij op fouten, die ik maak					
27	Wil mij overtuigen met de beste bedoelingen					
28	Stelt zich kwetsbaar op					
29	Kijkt de kat uit de boom					
30	Houdt zich aan regels, die ik stel					
31	"Aanval is de beste verdediging"					
32	Trekt zich terug					

Onderdeel A2: relatie opvoeder - kind

		-	0	+
1	Je neigt ertoe dit kind als gemakkelijk volgend te zien			
2	Je neigt ertoe met dit kind de strijd aan te gaan			
3	Je neigt ertoe dit kind te 'bemoederen'			
4	Je neigt ertoe bijval en steun bij dit kind te zoeken			
5	Je neigt ertoe geïrriteerd en afwijzend te reageren op dit kind			
6	Je neigt ertoe dit kind uit de put te halen			
7	Je neigt ertoe zaken aan dit kind over te laten			
8	Je neigt ertoe dit kind te straffen			

Onderdeel B1: relatie kind - andere kinderen

		- 2	- 1	0	+ 1	+ 2
1	Leeft zich in in andere kinderen					
2	Op zijn/haar hoede bij andere kinderen					
3	Stelt eisen aan de andere kinderen					
4	Stelt zich bescheiden op in de groep					
5	Ondersteunt andere kinderen					
6	Stelt zich terughoudend op					
7	Accepteert kritiek van andere kinderen					
8	Vertrouwt op eigen oordeel					
9	Heeft persoonsgerichte kritiek					
10	Geeft advies aan andere kinderen					
11	Benadrukt de positieve kanten van andere kinderen					
12	Stelt zich afhankelijk op naar andere kinderen					
13	Geeft de andere kinderen ruimte					
14	Laat kwaadheid zien naar andere kinderen					
15	"De inzet is: winnen"					
16	Plaatst kanttekeningen: 'Ja, maar...'					
17	Neemt leiding in het belang van de groep					
18	Is zorgzaam voor andere kinderen					
19	Doet wat gevraagd wordt					
20	Grenst zich af door te zwijgen					
21	Toont ontevredenheid					
22	Bijt van zich af					
23	Organiseert en regelt voor andere kinderen					
24	Laat teleurstelling blijken					
25	Stelt zich afwachtend op					
26	Wijst andere kinderen op gemaakte fouten					
27	Wil andere kinderen overtuigen in hun belang					
28	Stelt zich kwetsbaar op bij andere kinderen					
29	Kijkt de kat uit de boom					
30	Houdt zich aan regels van de groep					
31	"Aanval is de beste verdediging"					
32	Trekt zich terug					

Onderdeel B2: relatie kind - andere kinderen

		- - - 0 0 0 + + +
1	Andere kinderen gaan er bij voorbaat van uit dat dit kind wel zal instemmen	
2	Andere kinderen nemen een ondergeschikte houding bij dit kind aan	
3	Andere kinderen nemen het initiatief bij dit kind	
4	Andere kinderen zoeken het aangename gezelschap van dit kind op	
5	Andere kinderen reageren geïrriteerd op dit kind	
6	Andere kinderen 'vergeten' dit kind	
7	Andere kinderen varen op het kompas van dit kind	
8	Andere kinderen zijn bang voor dit kind	

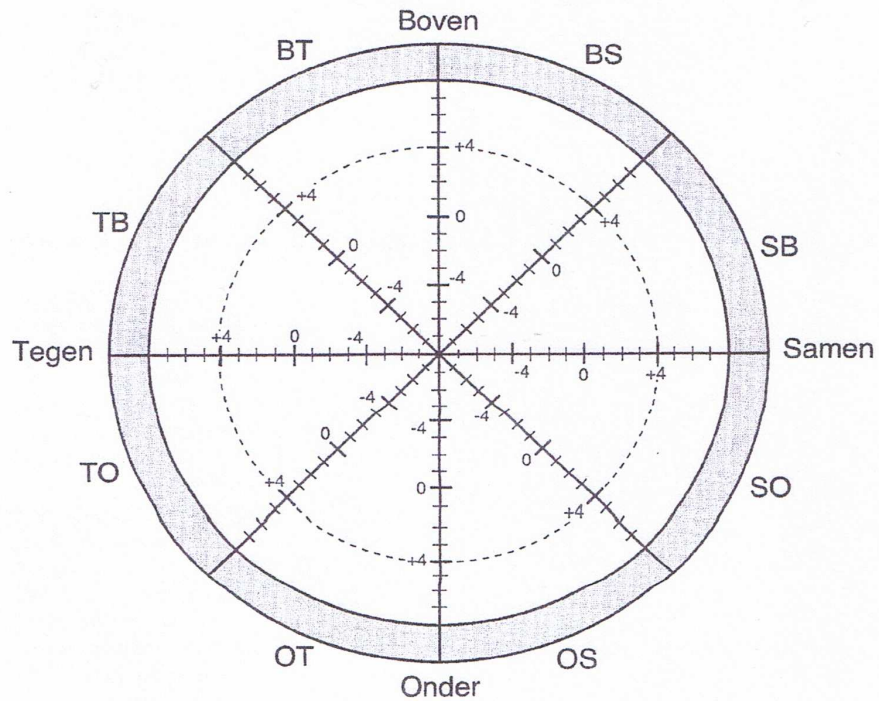
Sleutel Bots Vragenlijst

Naam leerling: _____

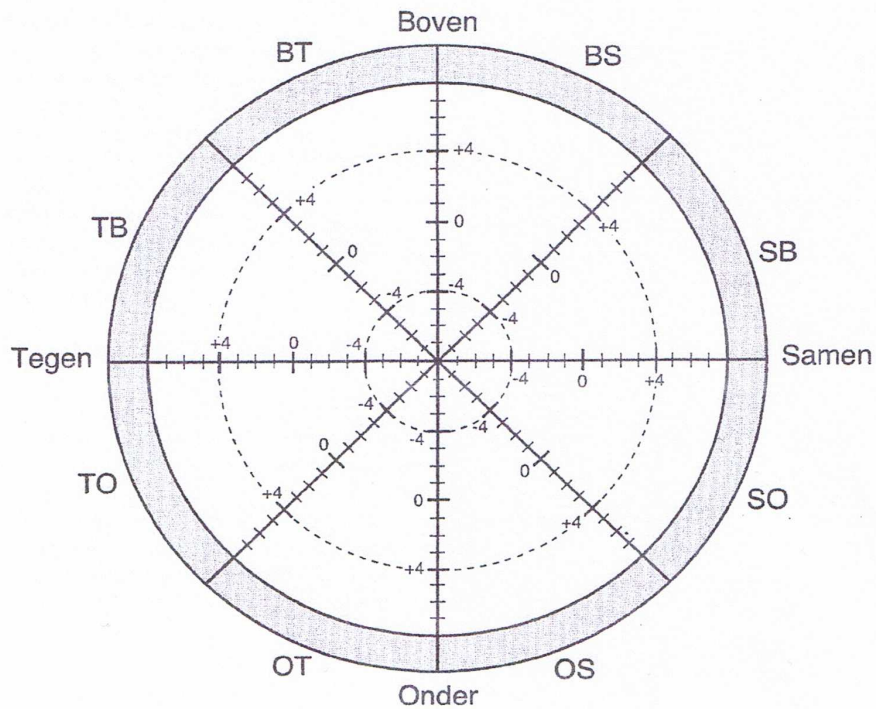
Sleutel A1 vragen	Sleutel A2 vragen	Sleutel B1 vragen	Sleutel B2 vragen
<i>Boven samen</i>	<i>Boven samen</i>	<i>Boven samen</i>	<i>Boven samen</i>
Vraag: 10 17 23 27	Vraag: 7	Vraag: 10 17 23 27	Vraag: 7
Totaal BS:		Totaal BS:	
<i>Samen boven</i>	<i>Samen boven</i>	<i>Samen boven</i>	<i>Samen boven</i>
Vraag: 1 0 5 0 11 0 18 0 +	Vraag: 4 0	Vraag: 1 5 11 18	Vraag: 4
Totaal SB: 0		Totaal SB: -1	
<i>Samen onder</i>	<i>Samen onder</i>	<i>Samen onder</i>	<i>Samen onder</i>
Vraag: 7 13 19 30	Vraag: 1	Vraag: 7 13 19 30	Vraag: 1
Totaal SO:		Totaal SO:	
<i>Onder samen</i>	<i>Onder samen</i>	<i>Onder samen</i>	<i>Onder samen</i>
Vraag: 4 12 25 28	Vraag: 3	Vraag: 4 12 25 28	Vraag: 3
Totaal OS:		Totaal OS:	Totaal OS:
<i>Onder tegen</i>	<i>Onder tegen</i>	<i>Onder tegen</i>	<i>Onder tegen</i>
Vraag: 6 20 29 32	Vraag: 6	Vraag: 6 20 29 32	Vraag: 6
Totaal OT:		Totaal OT:	
<i>Tegen onder</i>	<i>Tegen onder</i>	<i>Tegen onder</i>	<i>Tegen onder</i>
Vraag: 2 16 21 24	Vraag: 5	Vraag: 2 16 21 24	Vraag: 5
Totaal TO:		Totaal TO:	
<i>Tegen boven</i>	<i>Tegen boven</i>	<i>Tegen boven</i>	<i>Tegen boven</i>
Vraag: 9 14 22 31	Vraag: 8	Vraag: 9 14 22 31	Vraag: 8
Totaal TB:		Totaal TB:	
<i>Boven tegen</i>	<i>Boven tegen</i>	<i>Boven tegen</i>	<i>Boven tegen</i>
Vraag: 3 8 15 26	Vraag: 2	Vraag: 3 8 15 26	Vraag: 2
Totaal BT:		Totaal BT:	

Naam leerling:

Interactiewiel kind-opvoeder

B. Interactiewiel kind-andere kinderen

Logboek:

Plezier in samen

Doel voor mezelf:

Me te bewegen op de interactie-roos van Leary door een professionele houding aan te nemen en niet in mijn valkuilen van mijn overdrijvingen in de octanten van de interactie-roos te vallen en reacties vermijden die het gedrag in stand houden.

Bijlage 5b: Activiteiten

Dag:

Waar ga ik deze week vooral opletten bij mezelf:

BS: non-verbaal contact als kind niet opvalt / negeren of neutraal-corrigerend

SO: eigen keuzes taakbrief / kind zien

OS: onttrekken aan hulpvragende claim

OT: contact maken zonder overvragen, samen doen

TO: aardig, ondersteunend, meegaand

TB: gedecideerd, neutraal / consequenties bij aard van vergrijp

BT: gedecideerd, kalm / contact op niet beladen momenten

Activiteiten:

1. Kinderen krijgen een logboek en schrijven daar hun activiteiten en bevindingen in.
2. Introductie microfoon: regel: degene die de microfoon vast heeft, mag praten
3. Introductie praatkaartjes (didactische werkvorm): klassenorganisatie: elk lid van het groepje heeft een blanco kaartje in de hand. Er wordt een onderwerp geïntroduceerd. Een kind van het groepje legt het kaartje in het midden en dat kind is dan aan het woord. Tot alle kaartjes in het midden liggen, dan begint een nieuwe ronde. (onderwijsleerinhoud)
4. De kinderen schrijven de logboekactiviteiten voor de hele week op:
OS: hoeveel werk heb je af in een bepaalde tijd.
OS+TO (a-vaardigheid: terugtrekken): turf hoe vaak je iets had willen zeggen
BT+TO (a-vaardigheid: strijden): wat vind ik deze week niet of het minst leuk
BS+SO (a-vaardigheid: zorgen): wat gaat goed in deze groep
TB (a-vaardigheid: winnen): bijhouden van uitschelden, sarcastische opmerkingen.
5. Taal.
Klassenorganisatie + onderwijsleerinhoud:
 - Hoe vind je de persoonsvorm, gezegde, onderwerp, bepaling, lijdend v.w. en meewerke v.w. in een zin. Met behulp van de microfoon eerst naar de kinderen OS en SO lopen.
 - Welke woordsoorten zijn er en geef van iedere woordsoort een voorbeeld. Dit wordt gedaan met de praatkaartjes didactische werkvorm)
6. Zelfstandig werken aan taakbrief met de volgende vraag aan SO, OS en BT: wat ga je doen, welke keuzes maak je, wat denk je af te kunnen krijgen (klassenorganisatie)
7. Activiteiten om a-vaardigheden te ontwikkelen (klassenorganisatie):
 - Blindemannetje: Ronde 1: Zorgen. De begeleiders (BS en SO) sturen de blindeman door hun handen op de schouders en lichtjes te sturen. Ik word door een kind van OT gestuurd.
 - Blindemannetje: Ronde 2: Leiding en advies geven. De kinderen van BT zijn verbale begeleiders voor een blindeman.
 - Met ogen dicht achterover laten vallen, zeker wetend dat je wordt opgevangen.
 - TO en BT (strijden): schrijf een verhaal over dat jij voor Greenpeace strijdt tegen zeehonden-knuppelaars. Hoe zou je dat aanpakken?
 - BS (winnen): schrijf een verhaal wat jij zou doen als je hoofdcommissaris van de politie bent en hoe zou jij vandalisme aanpakken?
 - OS (volgen): schrijf een verhaal dat je een ontmoeting hebt met je popidool. Hoe reageer je? Wat doe je?
 - TB (protesteren): schrijf een verhaal aan de directeur van de school, die van jou wil horen wat jij niet goed vindt op deze school.
 - SO en OT (afwachten): aan wie of wat denken we. Door vragen stellen erachter zien te komen.

- Logboek bijhouden: ook gevoel van de dag opschrijven

Dag:

Activiteiten:

1. Bij het heen en weer lopen naar de gymzaal een praatje houden met kinderen van OT
2. Gym: de kinderen van BT kiezen partijen. De kinderen van BS en SO zijn kameleon bij een spelletje.
3. Engels: didactische werkvorm: tafelrondje. Per groep is er een blad papier met daarop: There is a....., there are..... en I can see..... (onderwijsleerinhouden) De kinderen geven het blad door aan het linkerschoudermaatje. Ieder vult iets in (twee minuten). De kinderen van BT krijgen de opdracht het resultaat van hun groepje te presenteren voor de hele groep (klassenorganisatie)
4. Rekenen: Klassikale instructie: uit een verhaal een som halen. Aan de kinderen van SO, met de microfoon, vragen welke som en waarom (onderwijsleerinhouden)
5. Spelletje tussendoor: kind van SO beslist welk spelletje.
6. Groepsdiscussie: De vraag waar kinderen hun mening over geven is: de doodstraf afschaffen of niet en waarom. Eerst schrijven alle kinderen hun mening op. De kinderen van OT (protesteren) neem ik mee naar de gang met de opdracht dat ze bij hun eigen mening moeten blijven. Deze kinderen geven als eerste hun mening. De kinderen van TB geven daarna hun mening (winnen). De kinderen van TO en OS geven hun mening als deze iets toevoegt of afwijkt (terugtrekken). De kinderen van SO, BS en BT geven dan hun mening. Dan gaat de groep zich splitsen in twee groepen. Aan de ene de tegen, aan de andere kant de voor. "Lagerhuis" wordt nagespeeld. Als je iets wil vertellen, ga je staan. Als je de microfoon krijgt, mag je het woord nemen. Je krijgt 15 seconden spreektijd. De kinderen van BT krijgen hier de opdracht de mening van een ander te verdedigen.
7. Logboek bijhouden: ook gevoel van de dag opschrijven.

Dag:

Activiteiten:

1. Taakbrief: OS, SO en BT: wat ga je doen, welke keuzes maak je, wat krijg je af.
2. Bespreken weekopdrachten logboek tijdens keek op de week. Ik trek me terug en luister alleen. De microfoon wordt rondgegeven. Mijn doel is dat er nog niet op reageert wordt. Alleen melden wat de kinderen hebben opgeschreven, omdat het de eerste keer is.

Bijlage 5b: Weekreflectie en evaluatie.

Gebeurtenissen:

Dit was mijn voornemen:

BS: non-verbaal contact als kind niet opvalt / negeren of neutraal-corrigerend

SO: eigen keuzes taakbrief / kind zien

OS: onttrekken aan hulpvragende claim

OT: contact maken zonder overvragen, samen doen

TO: aardig, ondersteunend, meegaand

TB: gedecideerd, neutraal / consequenties bij aard van vergrijp

BT: gedecideerd, kalm / contact op niet beladen momenten

Wat ik wel gedaan heb		Evaluatie/reflectie
BS: duidelijk wanneer wel/geen inbreng Non-verbaal contact	Dit gebeurt met behulp van de microfoon. S. loopt van haar plaats om iets bij het digibord te regelen. "Ga je terug op je plaats zitten, ik heb niet om je hulp gevraagd". Ik zie dat T goed samen werkt. Ik hoor en zie hem overleggen met de andere kinderen. Ik: duim omhoog van een afstand.	Een geweldig middel. Vind het nog moeilijk de juiste bewoordingen te vinden, zonder dat het kind het gevoel heeft "af te gaan". Wel goed opgemerkt en duidelijk geweest. Bewust kinderen geobserveerd. Ik zie T. genieten.
SO: kind zien Eigen keuzes Eigen mening vertellen	Bewust met de microfoon eerst deze kinderen aan het woord laten. Praatje met S. die naar eurodisney is geweest. Inbreng en eigen initiatief van I om tussendoor spelletje te bedenken en klaar te zetten. Tijdens het zelfstandig werken zegt I dat ze klaar is met de planning voor rekenen. "Wat zou je nog meer kunnen doen nu" De kinderen hebben hun eigen mening verteld over de doodstraf afschaffen of niet.	Heel bewust geweest met deze kinderen te zien. Kinderen bloeien helemaal op. Kind geniet Dit was moeilijk voor mij. Ik was het niet met haar keuze eens. Het spelletje kost veel tijd. Ik heb me teruggetrokken en afgewacht. Ik heb het spelletje door laten gaan. Ik zie onzekerheid over wat I dan wel kan gaan doen. Ik heb afgewacht waarmee ze zelf komt. Eigen keuze is een andere verplichte opdracht van de taakbrief.
OS: onttrekken aan hulpvragende claim	"Probeer het eerst zelf. Kijk dan je werk na en als je het nodig vindt mag je naar mij toekomen om het te bespreken".	Ik merk aan mezelf dat ik geïrriteerd raak door alle hulpvragen die het kind stelt. Ik weet hier nog niet zo goed mee om te gaan. Neem ik mee voor volgende week en weet wat ik dan ga doen.
OT: individuele situaties; interesse voor leefwereld Samen doen	Met S praatje gemaakt over tennis S. spreekbeurt: samen aardbeien verdeeld over bekertjes Samen banken gesjouwd voor schoolfoto's	Er komt weinig uit S. Hij antwoordt met ja of nee. Volgende keer meer open vragen stellen. Nu zo gelaten. Dit kind zie ik hiervan genieten. Ze neemt initiatief om zelf de slagroom op de aardbeien te doen. Ik ben me bewust deze kinderen niet te

	Samen met A de video in de klas gereden	overvragen. Samen doen is goed op dit moment. Kinderen vinden het leuk.
TO: situaties aardig, ondersteunend, meegaand	M geholpen bij de klassikale instructie rekenen F geholpen bij het zelfstandig werken Y ondersteuning gegeven bij het ontleden	Ik zie M zijn pen weggooien, zuchten en onderuitgezakt gaan zitten. Ik ben naar het kind toegegaan en gevraagd of hij hulp nodig had. Wat bleek: zijn pen deed het niet meer en hij had nu het verhaal niet bij kunnen houden. Ik heb hem een potlood gegeven en het verhaal voor alleen voor hem nog een keer vertelt. Hij deed weer gewoon mee. Ik weet dat als ik niet
Eigen mening vragen	De kinderen hebben hun eigen mening verteld over de doodstraf afschaffen of niet.	ondersteunend was geweest en hem had aangesproken voor de hele groep dat hij boos was geworden en een tijd met zijn hoofd op zijn tafel had gelegen. F was aan het kletsen bij zelfstandig werken. Ik ben naar hem toegelopen met de vraag of alles goed lukt. Hij vond van wel. Hij maakt een praatje met mij dat hij om half 4 meteen weg moet, omdat hij om vier uur ergens moest zijn. Daar zal ik rekening mee houden, heb ik gezegd. F. ging hierna meteen aan het werk.
Buiten de groep afspraken maken	F. de afspraak gemaakt dat hij ander gedrag moet laten zien en geen fysiek geweld laat zien (dit is ook met de ouders besproken). Elke dag navragen of het gelukt is.	Ik zie de wil om te werken bij Y als ik hem de ondersteuning geef bij het ontleden. Ik zie enthousiasme en plezier omdat hij het kon.
TB: gedecideerd, emotioneel-neutraal	"Ik wil dat je nu blijft zitten", omdraaien en weglopen	Het kind bleef zitten en is aan het werk gegaan.
BT: Contact op niet beladen momenten	Met M over de onderwerpen van TV-weekjournaal gesproken.	Ik was even geïrriteerd, omdat ik vond dat hij de betweter uithing. Tot ik me bewust werd van dat ik juist contact moet zoeken op niet beladen momenten. De irritatie verdween en ik heb met hem over het onderwerp gesproken.
Gedecideerd en kalm	"Ik wil dat je nu luistert"	Ik zie dat gedecideerd en kalm werkt. Dit valt nog niet altijd mee.

Succeservaringen:

Ik ben tevreden over wat ik deze week allemaal al wel heb gedaan:

De microfoon is een succes. De kinderen luisteren naar elkaar, zijn meer betrokken. Ik weet wie er eerst vertellen mag en van wie ik nog even geen inbreng wens.

Ik zie mezelf bewegen: letterlijk door de klas naar de kinderen toe en figuurlijk op de interactieposities.

Ik zie mezelf naar kinderen of groepjes kinderen toegaan om te corrigeren.

Ik hoor en zie mezelf verbale en non-verbale complimenten geven

Ik hoor mezelf minder boos worden

Ik zie dat ik deze week geen straf heb gegeven.

Ik hoor mezelf over consequenties praten: consequenties als het goed en minder goed gaat.

Ik zie mezelf terugtrekken bij de mening over de doodstraf. Ik heb zelf geen mening gegeven.

Ik voel dat deze theorie bij mij past.

Ik hoor en zie rust tijdens groepsactiviteiten.

Ik zie deze week geen fysiek geweld.

Ik zie wel lachende kinderen bij het samen spelen tijdens de gym

Ik zie kinderen samen werken, overleggen

Ik zie kinderen elkaar helpen.

Ik zie dat door mijn bewegen naar de kinderen het gedrag van de kinderen anders is:

Ik ben minder tevreden over:

Ik ben boos geworden op een groepje kinderen dat niet op hun plaats gingen zitten. Ik heb ze aangesproken van afstand en voor de hele groep. Ik had beter naar hen toe kunnen lopen en hen daar gecorrigeerd.

Ik heb hierboven een aantal actiepunten opgeschreven waar ik volgende week op ga letten.

Wat ik nog moeilijk vind:

Is kinderen met eigen initiatieven, voorstellen te laten komen en hierop ingaan. Ik wil na gaan denken hoe ik dat ga doen: hoe pak ik dat aan, wanneer doe ik dat.

Kind op een goede manier aanspreken als het kind van de plaats loopt om mij ongevraagd te helpen en met adviezen komt.

Mijn beslissingen en activiteiten afhankelijk maken van het kind. Ik weet niet goed hoe ik dat kan doen.

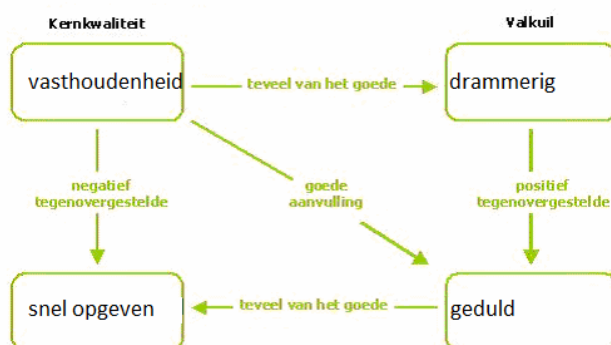
Een kind om raad vragen, terwijl het kind vaak hulpvragen aan mij stelt. Welke raad ga ik het kind vragen.

Kinderen van OT niet uit te dagen meer te vertellen, hun mening te geven.

Zoeken naar positieve elementen in een afwijkende houding. Ik ga nog in discussie met het kind of ik spreek het kind op de afwijkende houding aan.

Ook wil ik alerter zijn op het contact zoeken bij niet beladen momenten. Als het goed gaat, laat ik het zo en zoek geen contact.

Schema van Offman: Wat ik deze week vooral heb gedaan: geduld

Als ik de aanbevelingen lees in de drie boekjes van R. Dijkstra, merk ik dat deze veel overeen komen met hetgeen wat ik doe op de interactieoors van Leary.

Wat ik terugkrijg van de kinderen vanuit het logboek:

Gevoel van de dag:

Ik had een fijn gevoel, omdat ik mijn taakbrief af heb (8 van de 26 kinderen)

We hebben hard en stil gewerkt (14 van de 26 kinderen)

De juf is niet boos geworden en we hebben geen straf gekregen (10 van de 26 kinderen)

Veel kinderen geven aan dat ze een goed gevoel hebben, dat het een leuke en gezellige dag was.

Bijhouden opdrachten hele week.

Ik zie kinderen regelmatig in hun logboek schrijven. Ik zie dat ze er serieus mee omgaan en vinden het leuk om te doen.

Blindemannetje:

Eén kind gaf aan dat hij het niet prettig vond en liever zelf de leider was

De grootste groep van de sturende kinderen dacht wel dat de anderen vertrouwen had om ze nergens tegenaan te laten botsen. De blindemannen waren het hiermee eens.

De kinderen die verbaal moesten sturen vonden het moeilijk de juiste bewoordingen te vinden.

Een beetje naar links i.p.v. een stapje zijwaarts.

Er waren twee van de zeven kinderen die zich achterover durfden te laten vallen.

De discussie over de doodstraf vonden alle kinderen leuk. Er waren drie kinderen die soms voor en soms tegen waren.

Wat neem ik voor komende week mee

- Letten op wat ik zeg als een kind ongevraagd mij komt helpen of advies geef.
- Weten wat ik ga doen aan het kind met al die hulpvragen zonder geïrriteerd te raken.
- Open vragen stellen aan OT
- Contact zoeken op niet beladen momenten bij BT
- Een les drama als orthopedagogisch middel geven met als thema gevoelens, omdat ik vind dat kinderen hun gevoel nog te weinig verwoorden.

Dag:

Activiteiten:

1. Logboekactiviteiten voor deze week:

- BS: Op het eind van de week heb je een muzikale top 10 van de groep samengesteld d.m.v. interviews, rekening houden met de voorkeuren van andere kinderen.
- SO: Elke dag opschrijven wat het leukst en het vervelends was
- OS: Op het eind van de week vertel je iets over een onderwerp waarvan ik weinig weet.
- OT: Je verzamelt alles waarover je wilt klagen/mopperen
- TO: Je houdt mij in de gaten. Ik wil dat je turft hoeveel keer per dag ik positieve punten van jou benoem. Dit kan ook bijv. met een knipoog. Hoef ik niet persé te zeggen, kan ik ook doen.
- TB: Je verzamelt vanalles waarover je op wil scheppen, waar je zelf vind dat je ontzettend goed in bent.
- BT: Turven hoe vaak ik je naam noem in verband met positieve of neutrale dingen. Ik wil dit vijf keer per doen. Haal ik dit?

2. Taal (onderwijsleerinhouden + klassenorganisatie)

- Verzamel zoveel mogelijk informatie over de woestijn
- Bedenk vragen voor de andere kinderen
- Deze vragen worden beantwoord met behulp van de microfoon.

3. Taakbrief

- Eigen keuze aan activiteiten die kinderen doen. De kinderen plannen hun eigen taakbrief (klassenorganisatie)
- De kinderen mogen ook zelf niet verplichte opdrachten bedenken.

4. De kinderen krijgen een opdracht:

- BS: Generaal (winnen) (hoge en lage status uit drama als orthopedagogisch middel).

- SO (zorgen). Je bent jeugdleider coach van een ploeg die helemaal onderaan staat. De bedoeling is deze mensen op te beuren, te ondersteunen.
- OS (volgen): spelletje hints en dan de rader zijn
- OT (protesteren): Het kind wordt geïnterviewd waar het kind het niet mee eens is in deze groep, wat het kind stoort. De interviewer geeft dit later weer. (eerst vragen voorbereiden)
- TO: Een groepje steekt jou op om een rotgeintje uit te halen bij een sterke jongen (F). Je moet er stilletjes vandoor gaan. Hoe doe je dat?
- TB: (protesteren): Je bent een moppermonster en schrijft op waarover je allemaal wilt mopperen (over alles wat jij wilt: thuis, school, klas, krant t.v.). Het mag niet verzonnen zijn. Je moet echt mopperen op iets of iemand.
- BT: Scheldkanon (zonder voorbereiding). Uit drama als orthopedagogisch middel. De kinderen mogen alleen voorwerpen uit de ruimte gebruiken, zodat het niet persoonlijk wordt. Wij willen aan de stem horen dat je echt aan het schelden bent.

De kinderen schrijven in hun logboek de bevindingen, hun meningen en hun gevoel over de opdracht.

5. Het emotiemuseum (uit drama als orthopedagogisch middel)

- Wat zijn emoties (microfoon)
- Welke emoties ken je (microfoon)
- Op bord komen aanvullingen van emoties
- De kinderen bereiden zich voor dat ze een emotie uitbeelden en als wassen beeld zo blijven staan. Na een knip met mijn vingers overdrijven ze deze emotie non-verbaal. Na nog een knip met mijn vingers mag je de emotie met één geluid versterken.
- Een aantal kinderen zijn de beelden, de rest is bezoeker en probeert te raden welke emotie uitgebeeld wordt.
- Zonodig geef ik een voorbeeld.

Emoties:

Vreugde, boosheid, verdriet, angst, verrassing, afkeer, tevredenheid, trots, teleurstelling, schaamte, spijt, schuld, medelijden, jaloezie, opluchting, hoop, belangstelling, liefde, sympathie, verveling, veiligheid, verlangen.

6. Logboek bijhouden en gevoel van de dag opschrijven.

Bijlage 6:

Vorbereide vragen voor het gesprek met de directeur:

1. Hoe ziet voor jou de ideale school er uit?
2. In de visie van de school staat: vanuit deze adaptieve basishouding. Wat versta jij onder een adaptieve basishouding? Wat zie jij leerkrachten dan doen?
3. In de visie van de school staat ruimte geven aan eigen initiatief. Hoe wordt dat nu gedaan?
4. In de visie staat ook de leeromgeving zo uitdagend mogelijk maken. Wat zien je dan?
5. Als ik kijk naar de vragenlijst handelen in de groep, wat kan er dan volgens jou verbeterd worden? Hoe gaan je dit doen?
6. Hoe zie jij de visie van de school ten opzichte van resultaat en opbrengstgericht werken?